

Utomhuspedagogik -

Några lärares tankar om utomhuspedagogik

Andreas Carlsson & Kristina Leander-Friberg

Institutionen för utbildningsvetenskap med inriktning mot tekniska, estetiska och praktiska kunskapstraditioner

Examensarbete 15 hp

Utomhuspedagogik

Självständigt arbete (15 hp)

Vårterminen 2008

Examinator: Inger Karlefors

Handledare: Bengt Larsson

English title: Outdoor education – A few teachers thoughts about outdoor education

Stockholms
universitet

Utomhuspedagogik

Några lärares tankar om utomhuspedagogik

Andreas Carlsson & Kristina Leander-Friberg

Sammanfattning

I den här uppsatsen är syftet att ta reda på hur några lärare tänker om utomhuspedagogik. Vilka möjligheter och/eller svårigheter de ser med utomhuspedagogik, samt om utomhuspedagogiken kan främja daglig fysisk aktivitet. Vi har i en kvalitativ studie utgått från intervjuer med fyra lärare på fyra olika skolor. Två av skolorna är belägna i Stockholms ytterstad och två är belägna i Stockholms innerstad. Urvalet har vi gjort med hjälp av den så kallade närhetsprincipen. Vi har haft som avsikt att få informanter från skolor med olika utomhusmiljö och därmed olika förutsättningar för att bedriva utomhuspedagogik i sin närmiljö. Vi vill påpeka att studien präglas av en positiv attityd till utomhuspedagogik och i och med detta kan resultaten ha vinklats till att omfatta de möjligheter som finns i större omfattning än svårigheterna. Vi kan med det begränsade urval vi har inte dra några generella slutsatser från resultaten. Vad vi sett utifrån de samtal vi haft att de här lärarna är positivt inställda till utomhuspedagogik och dess främjande för den fysiska aktiviteten. De anser också att i princip all undervisning går att ta ut. Bara intresset finns hos en själv. De svårigheter som kan uppstå är att barnen inte har kläder som är anpassade, att det är dåligt väder, att det är ont om personal eller att tiden inte räcker till.

Nyckelord

Utomhuspedagogik, motorik, fysisk aktivitet, sociokulturellt lärande, hälsa

Tack!

Vi vill tacka vår handledare Bengt Larsson, för all hjälp och support han givit oss under arbetets gång.

Ett stort tack riktar vi till de lärare som har tagit emot oss och gett oss mycket stöd och ovärderlig information.

Kristina vill också tacka sin familj som stått ut med en frånvarande mamma och hustru under hela studietiden men framförallt under uppsatsskrivandet.

Andreas vill tacka sina föräldrar och sin bror för alla utdragna diskussioner, för stöd och uppmuntran under de år han studerat på Lärarhögskolan.

Kristina Leander-Friberg och Andreas Carlsson

2008-05-19

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund	5
Problemområde	5
Historik	6
Lärdomar i naturen.....	6
Ligg- och sittsamhälle	8
Litteratur	9
Vad är utomhuspedagogik?	9
Styrdokumentet	11
Läroplan för förskolan - Lpfö 98	11
Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94	11
Barns motoriska utveckling	13
Allemansrätten	14
Hjärnan då?.....	14
Lärandemiljön	15
Sociokulturellt perspektiv på lärande.....	16
Friskfaktorn	18
Vilka är svårigheterna?.....	19
Syfte	20
Frågeställning	20
Undersökningen	20
Metod	20
Genomförande.....	21
Etiska aspekter	21
Skevhet eller bias.....	21
Urval.....	22
Beskrivning av skolorna	22
Resultat	23

Hur tänker några lärare om utomhuspedagogik?.....	23
Hur tänker några lärare om hur lärmiljön kan utformas för att främja utomhuspedagogik?	25
På vilket sätt kan utomhuspedagogik främja barns dagliga fysiska aktivitet?.....	27
Analys och diskussion.....	29
Hur tänker några lärare om utomhuspedagogik?.....	29
Hur tänker några lärare om hur lärandemiljön kan utformas för att främja utomhuspedagogik?	32
På vilket sätt kan utomhuspedagogik främja barns dagliga fysiska aktivitet?.....	34
Avslutande ord och tankar	36
Vad är problemet?	37
Förslag till fortsatt forskning	38
Källförteckning.....	39
Publikationer	40
Källor på internet.....	40
Bilaga 1	41

Inledning

På vår resa mot vår examination har vi stött på många undervisningsformer, undervisningsmiljöer och kunskapsformer. En del som rena komplement till den traditionella undervisningen, andra som alternativ till den. Allt för att skapa samband och den helhet som elever behöver i sitt lärande.

I användandet av utomhuspedagogik ger man elever ytterligare en kunskapsform, det ger också möjligheter att integrera andra ämnen men i en ny lärandemiljö.

Utomhuspedagogiken upplever vi som något som främst används i undervisningen av ämnet idrott och hälsa.

Vi vill i vår studie försöka få en bild över hur lärare använder sig av utomhuspedagogiken i sin undervisning. Vi har tittat på skolor belägna i innerstaden och förorten och försökt få en bild över hur deras undervisning utomhus ser ut.

Syftet med vår undersökning är att se vad några lärare i grundskolan har för tankar kring de möjligheter och svårigheter som finns för rörelse, inläring och upplevelser i utomhuspedagogiken. Detta har vi med hjälp av en intervjustudie undersökt på fyra olika skolor med lärare för grundskolan.

De frågor vi har ställt oss är: vilka tankar lärare har kring utomhuspedagogik, inte bara de som redan arbetar på det här sättet utan hur pedagoger som mesta dels bedriver sin undervisning inomhus tänker kring detta. Vi har också frågat hur de tänker sig att en bra utformad lärandemiljö kan se ut för att man ska främja utomhuspedagogik och om det finns ett samband mellan utomhuspedagogiken och arbetet med främjandet av barns dagliga fysiska aktivitet, då vi idag vet att barn i dagens samhälle tenderar att röra på sig alldeles för lite. I läroplanen finns det inget som säger att undervisningen skall bedrivas inomhus men vi har ofta upplevt att det ser ut så på många skolor.

Hur tänker några lärare om utomhuspedagogiken? Faller det sig naturligt att gå ut med barnen eller är det för jobbigt, för tidskrävande eller ointressant?

Vi är båda ansvariga för detta arbete.

Bakgrund

Problemområde

Vi lever i ett prestationssamhälle med en ständig ström av ny information. Barn har svårt att selektera all information och i synnerhet barn med koncentrationssvårigheter. Denna prestationshets stressar våra hjärnor och detta redan från tidig ålder. Det är ju så lätt att lämna sina små barn med TV:n som barnvakt eller framför datorskärmen.¹

Historiskt har människor levt nära naturen, men idag befinner vi oss allt längre bort från den. Naturen har blivit ett slags rekreationscenter för de välbeställda. Man åker iväg på organiserade fjällvandringar, äventyrsresor eller skidresor. Det faller sig inte naturligt att bara vara ute.²

Vi tror att utomhuspedagogiken kan hjälpa många barn till ett lugnare tempo, dämpa stress och även till att kunna se helheter lättare. Vi tror att det även kan vara lättare för många barn att rent praktiskt få tillämpa det många läser om och ser på bilder. Vi tror också att det skapar en större kunskapsförståelse. Kan det vara så att utomhuspedagogiken skapar en större kunskapsförståelse? Det blir dessutom utan prestation och den fysiska aktiviteten faller sig naturligt i en utomhusmiljö. I Lpo 94 kan vi läsa följande:

*Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.*³

Vi kan tänka oss att det även kan bidra till att det blir lättare för barnen att vistas ute även när de blir äldre. På så vis kan det skapa ett bestående intresse för regelbunden fysisk aktivitet. Kursplanen för idrott och hälsa säger följande:

Skolan skall i sin undervisning i idrott och hälsa sträva efter att eleven

-utvecklar en god kroppsuppfattning och kunskaper som gör det möjligt att se, välja och värdera olika former av rörelse ur ett hälsoperspektiv,

*-stimuleras till ett bestående intresse för regelbunden fysisk aktivitet och tar ett ansvar för sin hälsa,*⁴

Om man inte trivs eller inte känner sig delaktig i sin miljö uteblir omsorgskänslan, på grund av det lägger man inte så stor vikt vid om man skräpar ner eller förstör. Att värna naturen bör finnas som en naturlig del i barnens vardag. Detta gör det extra viktigt för skolan att värna om naturen och närmiljön som den tillgång den är, men också belysa hur vi påverkar den.⁵

---

¹ Ellneby, Ylva (2005), *Cyberungar – eller vad barn verkligen behöver*, s. 138-148

² Brügge, Britta m fl (2004), *Friluftslivets pedagogik*, s. 10-16

³ Lpo 94

⁴ Skolverket, Kursplan Idrott & hälsa

⁵ Olsson, Titti (1995), *Skolgården – det gränslösa uterummet*, s. 11

Skolämnena kan lätt integreras med hjälp av utemiljön. Matematik, svenska, historia med mera finns runt omkring oss bara vi öppnar ögonen. Stora skolgårdar står tomma under skoldagen, kanhända är det så att man i skolan kan börja använda skolgården och utomhusvistelsen som en extra resurs i undervisnings syfte?⁶ Det framgår även av läroplanen att man inte bara bör utan *skall* involvera fler sinnen i undervisningen.

*I skolarbetet skall de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Även hälso- och livsstilsfrågor skall uppmärksammas*⁷

Kanske är utomhuspedagogiken ett utmärkt sätt att tillgodose dessa behov hos barnen?

Historik

Lärdomar i naturen

Under den större delen av människans historia har hon lärt sig av naturen och genom erfarenheter och muntlig tradition ur vilket människan sedan har utvecklat olika samhällskulturer. I och med den tekniska utvecklingen och den starka urbaniseringen är närheten till naturen inte längre lika starkt förankrad i människans erfarenhetsvärld. De idétraditioner och rötter som utomhuspedagogiken bär, vill försöka ta tillbaka och införliva den utbildningskultur som innebär att lärandet sker i autentiska miljöer.⁸

Det är många filosofer som har tänkt kring utomhuspedagogik och framförallt om vikten kring lärandets görande och verklighetsnära koppling.

Man kan säga att det började med de gamla grekerna och då i första hand Aristoteles (384-322 f.Kr). Han menade att vi genom våra sinnen och erfarenheter lär oss av verkligheten. Johan Amos Comenius (1592-1670) förespråkade även han lärandet i autentisk miljö. Han menade att man skulle ”gå ut för att lära in” för att på så sätt få en djupare förståelse för sitt lärande. På så sätt kunde trädgården liknas vid ett konkret lärande för honom. Även Jean-Jacques Rousseau (1712-1784) har påtalat vikten för barnen att möta verkligheten under barndomen. Han menade att vi inte kan lära oss tänka förnuftigt om vi skulle byta ut våra egna sinnesintryck mot böcker. Då skulle vi enbart lära oss lita på andras förnuft och omdömen och inte tänka själva - ”att lära oss mycket och ingenting veta”.⁹

Friedrich Fröbel (1782-1852) har genom sina tankar påverkat utomhuspedagogikens metodologi. Fröbel som grundade kindergarten eller barnträdgården. Det var trädgården som var kärnan i den verksamheten.¹⁰

John Dewey (1859-1952) sägs ha myntat uttrycket ”learning by doing” det vill säga kroppen sätter tanken i rörelse. Han menade att praktisk kunskap och teoretisk kunskap är lika mycket värda och att människan i sitt lärande behöver bli berörda för att kunna ta in kunskap. För att få bestående

---

⁶ Olsson, T, (1995) , s. 11

⁷ Lpo 94

⁸ Brügge, B m fl, (2004), s. 47

⁹ Ibid, s. 47

¹⁰ Ibid, s. 48

resultat behövs i undervisningen både ”hands on” och ”minds on”. Det vill säga praktiken och teorin går hand i hand.¹¹

Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) menar att vi känner omvärlden via kroppen, genom beröring, lukt, smak, syn och hörsel. Vi är våra kroppar som Duesund beskriver så här:¹²

*Våra erfarenheter sätter sig i kroppen som ”kroppskartor” och det är kroppen som först förstår världen. Kroppen är vår primära instans för förståelse. Erfarenheten kommer före analysen av erfarenhet. Upplevelsen är en förutsättning för förståelsen av upplevelsen.*¹³

Detta kan förstås som att det är barnets egna upplevelser och erfarenheter som måste komma först innan vi vuxna talar om för barnet hur saker och ting fungerar. Barnet behöver erfara och uppleva på sitt sätt för att kunna skapa sig sin egen förståelse av saker och tings tillstånd.

Den brasilianske filosofen Paulo Freire (1921-1997) menar att lärandet bör ske utanför klassrummet för att lärandet inte ska bli en passiv process där läraren fyller på och sätter in kunskap (han liknar detta vid en bank där man sätter in och fyller på sitt konto). Samtidigt sänder han ut en varning. Om det aktiva lärandet sker utan reflektion kan förståelsen för lärandet gå om intet. Barnen måste få prata om det de precis har upplevt.¹⁴

I Sverige har utomhuspedagogiken eller skolträdgårdar en lång tradition. I och med att storbönder och fabriksägare under 1800-talets senare hälft, insåg att arbetaren som åt bättre också orkade arbeta bättre, var det viktigt att allmänheten lärde sig odla. Skolträdgårdar anlades vid folkskollärares tjänstebostad dels för dryga ut dennes egen inkomst och dels för att undervisa barnen, men barnen fick inte tillgång till skörden. Därigenom skiljdes lärarens trädgård från skolträdgården. Genom skolträdgårdarna kunde svenska folket överleva missväxt genom att odla och lära sig äta potatis. Vid förra sekelskiftet hade fyra av tio skolor en egen skolträdgård. Detta fyllde flera syften bland annat lärde barnen sig att odla för husbehov men det vara även en bra plats för barnen att möta naturen och uppskatta skönheten i odlingarna. Detta blev i sin tur ett argument i strävan att lära barnen älska sitt fosterland och sin jord. Redan då insåg man att innesittandet var skadligt och man såg skolträdgården som en motvikt mot detta. Flera olika pedagogiska idéer kom fram under den här tiden, bland andra Rudolf Steiner och Maria Montessori som även de menade att ett holistiskt lärande, där hela kroppen fanns med i lärandeprocessen, var att förespråka.¹⁵

När enhetsskolorna infördes kom skolträdgården i skymundan. I läroplanerna har tankarna kring skolträdgårdens pedagogiska motiv varierat. Från att helt tas bort i Läroplan för grundskolan 1962 (Lgr 62) och Läroplan för grundskolan (Lgr 69) till att i Läroplan för grundskolan (Lgr 80) och i Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) åter uppmuntra det undersökande arbetssättet. Den tekniska utvecklingen gick mot storskalighet och efter andra världskriget fick alla det bättre och man kunde gå till affären för att köpa frukt och grönsaker. Därför blev kunskap om odling något överflödigt i den svenska skolan. Skolgården har mer och mer anpassats till effektivitet och rationalitet. Det ska vara lätt att skotta snö och sopa bort

---

¹¹ Ibid, s. 49

¹² Duesund, Liv (1996), Kropp, kunskap & självuppfattning, s. 31

¹³ Ibid, s. 32

¹⁴ Brügge, B m fl, (2004), s. 49

¹⁵ Olsson, T, (1995) s. 99-101

löv med maskiner därför asfalteras gården utan tanke på de barn som vistas där dagligdags vilka behöver växtlighetens gröna rum.¹⁶

Ligg- och sittsamhälle

Med fysisk aktivitet menas all typ av rörelseaktivitet som ger ökad energiomsättning. Det omfattar således all form av planerad och medvetet muskelarbete såsom städning, trädgårdsarbete, fysisk belastning i arbetet samt olika hobbyverksamheter som svamplockning, motion och träning och så vidare. Även omedvetna automatiserade rörelser av olika typer kan räknas till denna del.¹⁷

I och med att människan till största delen av sin livstid här på jorden har varit jägar-samlarfolk är hon fortfarande en genetiskt programmerad stenåldersmänniska, vilken är byggda för rörelse och fysisk aktivitet. När stenåldersmänniskan kommer in i datasamhället innebär det problem för hennes hälsa. De flesta har arbeten som innebär ett stillasittande framför en dataskärm till skillnad från tidigare när själva livet skapade fysisk aktivitet, träning och utveckling. Man var helt enkelt tvungen att anstränga sig fysiskt för att överleva. Idag sätter vi oss i bilen, åker till affären och handlar det vi behöver för vår överlevnad. Vi sitter när vi åker till arbetet, många barn sitter i bil eller i vagn när de ska till skola och förskola. På arbetsplatsen behöver vi inte ens lyfta på rumpan för att hämta en pärm, det mesta materialet har vi på datorn. Vi behöver inte heller förflytta oss för att prata med kollegor då vi lika lätt kan kommunicera via e-post. Hemma finns ofta en dator även där, och en TV. Den vardagliga fysiska aktiviteten undanträngs mer och mer. Kanske finns en brytpunkt kring 1990-talets början. Det var då kabel-TV blev var mans egendom, den digitala teknikrevolutionen började också ta fart på allvar med mobiltelefoner och datorer i snart var mans hem. Ingen kunde väl på allvar tro vid den här tiden att barn, även små barn skulle bära runt på en mobiltelefon? Ingen kunde nog på allvar heller tro att väldigt många barn skulle tillbringa rasterna med att sitta med ett Game-boy¹⁸ i händerna istället för att leka? Människan har en oerhörd förmåga till anpassning, tyvärr har vi kanske anpassat oss till ruinens brant till förmån för tekniska hjälpmedel. Är det så att våra hjälpmedel har blivit till stjälpmedel?¹⁹

---

¹⁶ Ibid, s.

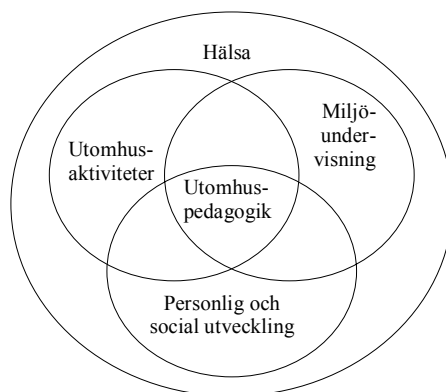
¹⁷ Folkhälsoinstitutet, www.fhi.se 2008-04-29

¹⁸ Game-Boy, ett litet portabelt dataspel.

¹⁹ Rydqvist, L-G & Winroth (2004), J, *Idrott, friskvård, hälsa & hälsopromotion*, s. 37

Litteratur

Vad är utomhuspedagogik?

Lärandemodellen (utformad av Szczepanski 2005)

Med en modell som Anders Szczepanski, forskare och enhetschef vid CMU (Centrum för Miljö- och Utomhuspedagogik) kallar för *Lärandemodellen* (se figur ovan) visas att allt lärande som sker utomhus är komplicerat och beroende av ett samspel mellan lärmiljön, aktiviteten, det sociala samspelet i både den stora och i den lilla gruppen, den personliga och den sociala utvecklingen samt hur vi mår i vår miljö. Alla delar omfattas i modellen av hälsa vilken belyser att hälsan är avgörande för människans välbefinnande och viljan till att lära.²⁰

Vi tolkar modellen som att utomhuspedagogiken är en metod vilken innefattar fysisk aktivitet (som ökar energiomsättningen i kroppen), utomhusaktiviteter (när man är ute vilket kan vara att leka på rasten eller bara sitta och prata), miljöundervisning (kan vara från att anlägga en kompost till att lära sig om en långsiktig energianvändning eller att lära sig om träd, insekter och så vidare) samt personlig och social utveckling. Där alla delarna fungerar i samspel. Därav ringarna som går i varandra. Det är alltså ingen del som står ensam då vi anser att utomhuspedagogiken innefattar alla delar.

NCFF (Nationellt center för främjande av god hälsa hos barn och ungdom) har sitt säte på Örebro Universitet. NCFF definierar utomhuspedagogik på följande sätt:

”Utomhuspedagogik är ett förhållningssätt som syftar till lärande i växelspel mellan upplevelse och reflektion, grundat på konkreta erfarenheter i autentiska situationer.

Utomhuspedagogik är dessutom ett tvärvetenskapligt forsknings- och utbildningsområde som bl.a. innebär:

Att lärandets rum även flyttas ut till samhällsliv, natur- och kulturlandskap.

²⁰ Dahlgren, L-O m fl (2007), *Utomhuspedagogik som kunskapskälla*, s. 27

Att växelspelet mellan sinnlig upplevelse och boklig bildning betonas.

Att platsens betydelse för lärandet lyfts fram.”²¹

NCFE har inställningen att man via utomhuspedagogik kan få ett lärande som inte enbart bygger på det tankemässiga, utan genom att få vara i faktiska situationer kan ett växelspel mellan upplevelse och reflektion uppnås. Att man flyttar ut lektionerna utomhus, och ser skolgården, närområdet, skogsdungen, tunnelbanan med mera, det vill säga man ser det omgivande samhället som ett enda stort klassrum.

Samma definition av utomhuspedagogik använder CMU (Centrum för Miljö- och Utomhuspedagogik) som har sitt säte vid Linköpings Universitet.

Utomhuspedagogik kan förklaras på många olika sätt beroende på vilket perspektiv man anlägger. Detta kan beskrivas som Donald, William och Elisabeth Hammerman gör.

Conservationists, for example, may perceive outdoor education as relating primarily to the wise use of natural resources. Their chief concern is that of educating the public to the values of soil, water, forest, and their wise management. Recreation leaders, on the other hand, may view outdoor education mainly as a means for realising the joys of recreational pursuits in the great outdoors. /.../. These outdoor recreational skills have great carry-over-value for the adult years, at which time people have real need for health-promoting pursuits./.../ Classroom teachers may consider outdoor education from still another viewpoint. Literally interpreted, the term outdoor education means simply "education that take place in the outdoors."²²

Hammermans menar att beroende på vilken roll en människa har så definierar hon utomhuspedagogiken på olika sätt. En miljövårdare kan definiera utomhuspedagogiken till hur man kan använda naturens resurser. En turistguide å andra sidan kan se på utomhuspedagogiken som ett sätt att visa på hur fritidslivet kan bedrivas. Vilket ofta medför ett bestående intresse för detsamma i vuxen ålder. En miljöaktivist definierar utomhuspedagogiken på ytterligare ett sätt. De vill att barnen ska lära sig ta ansvar för vår ömtåliga miljö. Skolläraren har ytterligare en definition och ser utomhuspedagogiken som ett sätt att bedriva undervisning på. Hammermans säger att utifrån detta är det syftet och vilket mål som finns med lärandet som är det viktiga.

Vi kan konstatera att det finns en mängd olika förklaringar på vad utomhuspedagogik är eller kan vara, beroende på vilket syfte som ligger bakom.²³

För oss är utomhuspedagogik den undervisning som inte bedrivs i det traditionella klassrummet, utan det kan vara exempelvis på skolgården, i naturen eller i en park. Det behöver inte nödvändigtvis vara ett specifikt ämne som man undervisar i, utan utomhusvistelsen, upplevelsen och inlärningen är det som står i fokus. Vi tänker oss också att utomhuspedagogiken kan tillföra den så viktiga fysiska aktivitet som barnen behöver varje dag, då utomhuspedagogiken vanligen medför en mer rörelseintensiv lärandemiljö där både kropp och tanke samverkar. Det finns en traditionell motsättning mellan teoretiskt kunnande och praktiskt kunnande.²⁴ Där har teorin fått en högre status. Vad som då glöms bort är att teori och praktik förutsätter varandra. Om allt är teori vad betyder då teorin i praktiken? Det är därför viktigt att komma ihåg att inte heller klassrummet och

---

²¹ http://www.oru.se/templates/oruExtNormal_37681.aspx 2008-04-29

²² Hammerman, D (2001), *Teaching in the outdoors*, s. 5-6

²³ I detta arbete är Outdoor education detsamma som utomhuspedagogik.

²⁴ Brügge, B m fl, (2004) , s. 26-27

utomhusrummet strider mot varandra utan snarare kompletterar varandra. Begreppet utomhuspedagogik innefattar för oss således både friluftsliv, äventyr, problembaserat lärande och fysisk aktivitet, där integrering av ämnen faller sig naturligt. Utomhuspedagogik handlar inte bara om att titta på naturen, utan också om att lära av naturen. I det ingår både språkkunskaper, matematik, bild, historia, SO-ämnen samt idrott och hälsa med flera ämnen.

I utomhusmiljön kan teorierna gå från ord till handling, ”att gripa för att begripa”, där också den tysta kunskapen kan komma till sin rätt. Den tysta kunskapen är den kunskap som ännu inte är utsagd. Det är den kunskap som är vår kulturbärare och som sitter i dofter, ljud och kroppsminnen.²⁵ Utomhuspedagogiken kan på så sätt förstärka inlärningsprocessen. Genom att göra inläringen direktupplevd får barnen så att säga krocka att hänga upp sin kunskap på. Det vill säga kunskap som reflekterad erfarenhet; en kunskap som förenar erfarenhet, direkt upplevelse och språkliga begrepp.²⁶

Styrdokumentet

Läroplan för förskolan - Lpfö 98

I förskolans uppdrag ingår att lägga grunden för ett livslångt lärande. Förskolan skall också vara trygg, rolig och lärorik för alla barn som deltar. Verksamheten skall ta hänsyn till barns olika levnadsförhållanden och miljöer och att barnen genom sina erfarenheter söker skapa sammanhang, mening och förståelse.²⁷ Barn behöver uppleva sig själva i olika roller och uppgifter. På så sätt ger man barnen en möjlighet att utveckla sina sociala förmågor och känna sig trygga i nya situationer. Ett barn som känner sig trygg i sin egen kropp har lättare att känna tillit till andra än de barn som är rörelsemässigt osäkra.²⁸

Förskolan ska sträva mot att alla barn utvecklar sin motorik och kroppsuppfattning. Man ska också sträva mot att barnen förstår att det är viktigt att man mår bra och tar hand om sin hälsa. Som pedagog i ett arbetslag i förskolan ska man ge barnen stöd och stimulera dem i sin motoriska utveckling. Att barnen lär sig om växter och djur och lär sig förstå enkla naturvetenskapliga företeelser är även det strävansmål i Lpfö 98.²⁹

Det ingår att överföra ett kulturarv såsom grundvärderingar, historia, traditioner och språk såväl som att uppmuntra barnens egna kulturskapande och barnens egna förmågor.³⁰

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94

Styrdokumentet, varken Lpfö 98 eller Lpo 94, säger egentligen ingenting om *hur* eller *var* undervisningen ska bedrivas, det vill säga den beskriver målen men inte vägen dit. I skolans

---

²⁵ Ibid, s. 31

²⁶ NCF, *Ut i naturen och ha kul*

²⁷ Lpfö 98

²⁸ Grindberg, T & Langlo Jagtøien (2000), G, *Barn i rörelse*, s. 61

²⁹ Lpfö 98

³⁰ Ibid

uppdrag ligger att främja lärandet och det kräver att man på skolorna diskuterar vad kunskap är och hur en kunskapsutveckling sker. I läroplanen beskrivs kunskap så här:

Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet.³¹

Det läroplanen säger är att det är bra med många olika lärandemiljöer för att främja lärandet och kunskapsinhämtningen. Eftersom det inte finns något i skolans styrdokument som säger att undervisning eller kunskapsinhämtning måste ske i en lektionssal är det fritt fram för pedagogerna att ta ut undervisningen utomhus. Däremot kan vi läsa i läroplanen att:

I skolarbetet skall de intellektuella såväl de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.³²

I uterummet kan alla dessa aspekter tillgodoses genom att tematiskt koppla samman olika ämnen såsom slöjd, bild, lek och rörelse, musik, både svenska och engelska genom skönlitterära texter samt muntligt och skriftligt berättande och så vidare. En sådan integrering kan skapa en mer levande kunskap.³³ Skolan ska även ge barnen ”överblick och sammanhang”, barnen ska få möjligheter till att ta ”initiativ och ansvar”, förutsättningar ska ges till att ”utveckla sin förmåga att arbeta självständigt och problemlösning”. I läroplanen betonas den sociala gemenskapen, solidaritet och rättvisepatos som kan ges en bra grogrund genom trygghet och respekt för sin egen person.³⁴ Även FN:s barnkonvention tar upp aspekter om barns rätt till en god levnadsstandard och utbildning för att barnen ska kunna utvecklas fysisk och psykiskt på ett mångsidigt sätt.³⁵

Grundläggande för ämnet idrott och hälsa är fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet är oberoende av kulturell bakgrund och kan därför hjälpa till att stärka gemenskapen mellan barn i vårt mångkulturella och internationella samhälle. Ämnet syftar också till att barnen ska stärka sin kunskap om hur den egna kroppen fungerar och hur de egna levnadsvanorna påverkar hälsan både fysisk och psykiskt. Ämnet ska ta upp en bred bild av samhällets olika etiska frågeställningar vad gäller utseende, träning och olika förutsättningar för detsamma. Barnen ska även känna till hur man kan bedriva friluftsliv på olika sätt och därmed bli trygga i skog och mark.³⁶

Så här säger kursplanen för idrott och hälsa om det;

Ämnet anknyter också till de starka kulturelle traditioner som finns i Sverige när det gäller att vistas i naturen. Genom friluftsvksamhet och vistelse i skog och mark får eleverna upplevelser, kunskaper och erfarenheter som kan stimulera ett fortsatt intresse för friluftsliv, natur och miljöfrågor. Ämnet bidrar på så sätt till att väcka engagemang för betydelsen av att skydda och vårda natur och miljö.³⁷

---

³¹ Lpo 94

³² Ibid

³³ Brügge, B, (2004), s. 28

³⁴ Lpo 94

³⁵ Lärarens handbok, s. 146-147

³⁶ Skolverket, Kursplan Idrott och hälsa

³⁷ Ibid

Friluftsverksamheten kan ge en helhetssyn och kan kopplas till alla skolans olika ämnen och de övergripande målen som finns i skolan. Därför kan utomhuspedagogiken mycket väl ses som en bra utgångspunkt för att nå skolans övergripande mål i skolans olika ämnen.

Skolan ska bedriva en likvärdig utbildning, men eftersom alla barn har olika förutsättningar och behov kan inte utbildningen utföras på samma sätt överallt. Skolans resurser kan därför inte heller fördelas lika överallt. Skolans mål kan nås på många olika sätt och ska verka för att barnen ska kunna inhämta kunskap från många olika källor och på olika sätt.³⁸

Läroplanen ger läraren ett verktyg som skildrar människa, samhälle och miljö ur ett helhetsperspektiv.

Barns motoriska utveckling

Kroppen är skapad för rörelse och rörelsen finns som ett fundamentalt behov hos barnen. Det är särskilt tydligt hos de små barnen som har en inneboende oro i kroppen och de blir lätt uppslukade av sin egen sysselsättning. Se på det lilla barnet som går och går, upp och ner för trappor, uppför backe och nedför backe. Barnet snubblar, ramlar, rullar runt och reser sig med en skräckblandad förtjusning. Detta leder till att de utvecklar sin motorik, kroppskänedom, koncentration med mera.³⁹

Vi är från födseln rustade med reflexrörelser för att kunna klara av den första tiden i livet, som att skydda oss och ta till oss näring. Dessa reflexer är grundförutsättningar för att nervsystemet ska kunna utvecklas. Några av reflexerna är varaktiga reflexsystem som är av stor vikt för balans, kroppshållning och rörelser. Ju mer kroppen och motoriken utvecklas ju bättre fungerar och ju bättre utnyttjas också reflexerna.⁴⁰

Under den första tiden i livet utvecklas genetiskt kodade färdigheter såsom att lyfta huvudet, rulla, krypa, åla, sitta, stå och gå. Dessa färdigheter är så kallade mognadsbestämda rörelser som utvecklas i en viss bestämd ordning först och främst styrt av arv och mognad. Tillsammans med reflexerna är dessa mognadsbestämda rörelser grunden för all vidare utveckling av motoriken. Barn söker sig naturligt till och har behov av aktivitet, spänning och nya utmaningar som för dem vidare i sin motoriska utveckling. Parallellt med att nervsystemet mognar utvecklas rörelsemönstret från enkla rörelser till ett mer sammansatt rörelsemönster. Innan hjärnan kan sätta ihop serier av rörelser måste den först kunna planera enskilda rörelser. När rörelsen har upprepats många gånger, bildas ett motoriskt minne och rörelsen är automatiserad. Då lägger den inte längre beslag på medveten motorisk och kognitiv kapacitet.⁴¹ Med andra ord när du väl lärt dig cykla behöver du inte längre tänka på hur du gör utan gör det bara och kan då koncentrera dig på det som händer runt dig, till exempel trafiksituationen. Barn vars rörelser inte blivit automatiserade måste i stället för att koncentrera sig på vad fröken säger kanske ägna all sin tid till att hålla pennan rätt eller sitta på stolen. Motoriken är något som behöver tränas och underhållas genom hela livet. Ett sätt är att barn från tidig ålder har tillgång till stora utrymmen för att på sått få den fysiska träningen med sig på

---

³⁸ Lpo 94

³⁹ Jagtøen, Greta m fl (2000), *Motorik, lek och lärande*, s. 152

⁴⁰ Ibid, s. 61

⁴¹ Ibid, s. 84-88

olika sätt.⁴² Den fysiska aktiviteten är med andra ord av stor betydelse för att barnens motoriska förmågor ska kunna få de bästa förutsättningarna för att kunna utvecklas på bästa sätt.

Att barnen verkligen får sin dagliga dos fysiska aktivitet är av största vikt eftersom allt lärande i skolan kräver att barnen kan uppfatta sinnesintryck och percipiera. Vid läs- och skrivinläring är det särskilt viktigt med form-, riktning- och rumsuppfattning. Det i sin tur förutsätter en god kropps- och rumsuppfattning samt att hjärnan snabbt kan uppfatta och tyda stimuli från olika håll och samtidigt relatera dem till varandra.⁴³ En ökad fysisk aktivitetspotential ligger underförstått i begreppet utomhuspedagogik, vilket kan innebära att utomhuspedagogiken är en möjlighet för ett breddat lärande och kunnande hos barnen.⁴⁴ En annan aspekt av att röra sig utomhus i naturen är att det finns inget ”rätt” sätt att göra en viss rörelse på. Man kan inte säga att det finns ett rätt sätt att klättra upp i ett träd på eller att påtala det mest effektiva eller optimala sättet att hoppa över en sten. Det finns heller inga regler för hur man ska göra saker eller några linjer på marken som berättar om rörelseutrymmet. Inga bestämda användningsområden för kottar, pinnar, stenar eller löv finns heller.⁴⁵ Naturen är ett frirum för fysisk aktivitet och inläring på många sätt.

Allemansrätten

En förutsättning för detta frirum är Allemansrätten. Allemansrätten är en gammal sedvanerätt vilket bygger på vad vi haft för vanor och seder att göra i naturen. Rätten bygger på att alla ska ha rätt till och ha del av naturen oavsett om vi äger marken eller ej. Allemansrätten är inte bara en rättighet den ställer också krav på oss. Vi måste ta hänsyn och visa tolerans även kallat naturvett.

En huvudregel att tänka på när vi är ute i skog och mark är att inte störa eller förstöra för växter, djur och människor. Att vara rädd om naturen är på samma gång att vara rädd om livet på jorden. Det vi lär oss som barn tenderar att upprepas som vuxna. Alltså är det viktigt att barnen lär sig att vara aktsamma om naturen i stort och i smått och i vardagslivet⁴⁶.

Hjärnan då?

Numera är det inte enbart filosofer och pedagoger som tänker kring lärande och kunskapsinhämtning, utan även hjärnforskare. Matti Bergström med flera menar att vår hjärna mår bra om den får arbeta utomhus, samt att vi kommer ihåg det vi lärt oss om situationen varit trygg och stimulerande. Om vi däremot tycker att lärandesituationen är ensidig eller är för långdragen stänger hjärnan helt enkelt av.⁴⁷ Det vill säga får ett barn använda alla sina sinnen och få utlopp för sina tankar får barnet också bättre förutsättningar för att ta in kunskap. Motorisk aktivitet leder till mental aktivitet och kunskapen blir mer bestående om hjärnans nervnät blir stimulerat från flera håll samtidigt – från olika sinnen, från rörelse, från kroppsorgan och hjärnstammen. Bergström

---

⁴² Grindberg, T & Langlo Jagtøien, G , (2000), s. 30

⁴³ Ericsson, Ingegerd (2005), *Rör dig – Lär dig*, s. 24

⁴⁴ Lundegeård, Iann m fl (2004), *Utomhusdidaktik*, s. 18

⁴⁵ Ibid, s. 180

⁴⁶ Johansson, S (2007), *Bland stubbar och kottar – med barnen i mulleskogen*, s. 10-11

⁴⁷ <http://www.naturskolan.lund.se/uteskolor/Besses/besses02.htm>, Utepedagogik i teori och praktik, Elisabet Hurtig för Naturskolan i Lund

menar att "lärande handlar om byggandet av nya helheter, inte att föra in kunskap i hjärnan".⁴⁸ Titti Olsson, journalist och författare, skriver:

*Barndomsupplevelserna sitter som minnesavtryck i kroppen. Ett barn lär med hela kroppen, med alla sinnen, hela tiden*⁴⁹

Vi tolkar Olsson så här: Ett barn som får läsa om kottar och gräs och om hur andra känner på kotten och rullar runt i gräset får en upplevelse av den situationen genom synen och genom att fantisera om hur det kan kännas. Ett barn som själv får känna på kotten och rulla runt i gräset får barnet verkligen känna hur det känns i kroppen. De känslor som väcks i barnets kropp stannar kvar som ett minne. Nästa gång "vet" kroppen hur en kotte känns och hur gräset kittlar mot ansiktet när barnet rullar runt i det.

De båda hjärnhalvorna har olika funktioner eller användningsområden. Den vänstra hjärnhalvan bearbetar logiskt tänkande, den analogiska förmågan och där sitter även språket och talet. Medan den högra hjärnhalvan bearbetar skönhetsupplevelser, bild, färg, form, musik och helhetssyn. Hjärnhalvorna behöver varandra för att vi ska fungera optimalt. Den vänstra hjärnhalvans tal grundar sig på den högra hjärnhalvans erfarenheter och föreställningsbilder. Båda hjärnhalvorna behöver utvecklas samtidigt. I vår tekniska och industrialiserade värld prioriteras den vänstra hjärnhalvan med sitt logiska tänkande. Vi behöver alltså ge den högra hjärnhalvan en chans till upplevelser till exempel genom att vara ute i naturen och förnimma de erfarenheter en brusande å kan ge oss, fågelsång eller varför inte en barkbåt.⁵⁰ Det är de goda kroppsminnena vi gärna plockar fram och delar med oss av. Vi minns även de tråkigare som att bränna sig på brännässlor eller skrapa upp ett knä eller ett illaluktande djurkadaver. Men har vi med oss det goda och sköna vill vi gärna att andra ska få uppleva desamma. Om vi alltså är vana vid eller *tränade* att tycka om att vara ute och lära oss i naturen tar vi gärna med oss barnen ut, för att de förhoppningsvis ska uppleva det och lära sig uppskatta naturen på liknande sätt.⁵¹

Lärandemiljön

Anders Szczepanski, menar att det är i utemiljön som människan lär sig bäst. I verkligheten. Det är där man verkligen får uppleva med alla sinnen. Man ser, hör, känner, luktar, smakar och förnimmer. Detta gynnar kreativiteten och nyfikenheten samt samarbete.⁵²

Även Gunilla Ericsson menar att utomhuspedagogiken är ett viktigt redskap för att utmana den traditionella undervisningsmiljön som ofta är begränsad. Utomhuspedagogiken ger nya möjligheter till ett lärande som klassrummet inte kan erbjuda.⁵³

När barnen är ute i naturen rör sig barnen med sin medfödda naturliga rörelseglädje. De är aktiva. Och aktiva barn lär sig mer och bättre. Naturen fungerar dessutom som en stor experimentverkstad för att skaffa sig erfarenheter och kunna förstå abstrakta begrepp. De barn som tillåts experimentera

---

⁴⁸ Granberg, Ann, *Småbarns utevistelse*, s. 29

⁴⁹ Olsson, Titti, *Skolgården – det gränslösa uterummet*, s. 9

⁵⁰ Johansson, Stina, *Bland stubbar och kottar – med barnen i mulleskogen*, s. 133

⁵¹ Lundegård, Iann m fl, *Utomhusdidaktik*, s. 190-191

⁵² Utomhuspedagogik i förskola och förskoleklass, Temaserie från tidningen Förskolan, s. 88-89

⁵³ Lundegård Iann m fl, *Utomhusdidaktik*, s. 142

med sin omgivning börjar också ställa frågor, vilket gör att de också vill höra svaren – nyfikna barn upptäcker och uppmärksammar. Passiva barn eller de barn som inte tillåts att experimentera med sin omgivning tappar ofta lusten och slutar vara uppmärksamma det ger ju ändå ingenting.⁵⁴

Roger Säljö beskriver det på följande sätt:

Vi kan med andra ord säga kunskapstraderingen sker genom att omvärlden förtolkas – eller för att använda det begrepp som är grunden för ett sociokulturellt perspektiv: medieras – för barnen genom lek och annan form av samspel med personer i omgivningen. Vi lär oss helt enkelt att uppmärksamma, beskriva och agera i verkligheten på det sätt som omgivningen tillåter och uppmuntrar.⁵⁵

Barnen behöver tid att tolka och pröva sina intryck och erfarenheter genom lek, interaktion och experimenterande med andra för att till slut kunna förstå sin omvärld. Ges de inte den tiden blir barnen passiva i sin kunskapsinhämtning och lär sig rabbla det som andra säger, men får inte någon djupare förståelse – samband och mening saknas.

Titti Olsson menar också att barnen även kopplar sitt egenvärde till hur de upplever att vi vuxna värdesätter eller respekterar deras miljö.

Ju mer ointresserade de vuxna är och ju mer sliten och misskött miljön är, desto starkare blir signalen till barnen att även deras värde är lågt.⁵⁶

Miljön är således oerhört viktig för hur barnen bygger ett egenvärde. Detta kan vi även koppla till Kursplan i idrott och hälsa, där det står att

Skolan skall i sin undervisning i idrott och hälsa sträva efter att eleven utvecklar sin fysiska, psykiska och sociala förmåga samt utveckla en positiv självbild.⁵⁷

I sin bok *Skolgården – det gränslösa uterummet* beskriver Olsson hur olika skolor i Sverige arbetar med och i uterummet. Här uppmärksammar vi några nyckelord som är återkommande: eldsjälar, holistisk syn, elevdemokrati, känsla av mening med ämnena, olika rum, synliggörande, överlevnad, miljömedvetenhet, lust och lek. Dessa ord skildrar på ett bra sätt vad som krävs, av både lärare och elever, och vad man får tillbaka genom ett sådant utomhuspedagogiskt arbetssätt.

Reflektion och eftertanke samt att kommunicera syftet med görandet är av vikt för att barnen ska kunna tänka självständigt och även kunna förhålla sig kritisk till det de ser, hör och läser.

Sociokulturellt perspektiv på lärande

I det sociokulturella perspektivet menar man att kommunikation och språkanvändning är länken mellan barnet och dess omgivning. I och med att barnet kommunicerar händelser i lekar och samspel blir de också delaktiga i hur människorna i dess omgivning förklarar och uppfattar

---

⁵⁴ Ellneby, Ylva, (2005) , s. 203

⁵⁵ Säljö, Roger (2000), *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*, s 66

⁵⁶ Olsson, T (1995), s. 115

⁵⁷ Skolverket

företeelser. Barnen får på så sätt en ingång i sin kulturella kontext, med andra ord barnen lär sig att tänka och agera inom ramen för sin kultur och sin samhällsliga gemenskap.⁵⁸

Vygotsky menade att ett barn lär sig i samspel med omgivningen, i det sociala sammanhanget och i den kultur barnet växer upp. I motsats till den kunskapssyn som Piaget stod för där lärandet kom inifrån barnet och vi vuxna bara hade att invänta barnets utveckling.⁵⁹

Just samarbete och samspel är något som i utomhuspedagogik ofta kommer automatiskt i och med att naturen (skogen) för det mesta inbjuder till andra utmaningar och svårigheter som kräver just samarbete och socialt samspel. I klassrummet kommer samarbetsmomentet mer i skymundan av naturliga skäl. Barnen har sin plats och sin bok. Samarbetsträningen leder till att gruppkänsla och trygghet infinner sig. När det känns tryggt i kamratgruppen kan de stora frågorna om livet komma upp till ytan. Det är just i naturen som tillfällena till eftertanke skapas⁶⁰. Kan det vara för att man tar det lugnare? Med vindens sus i trädkronorna, dofterna och den friska luften kanske ”jaget” hittar fram?

I ett sociokulturellt perspektiv kan man inte undvika att lära utan frågan blir vad vi lär oss i olika situationer. Man menar att vi alltid lär oss både i grupp och självständigt. Med hjälp av redskap eller så kallade artefakter som utvecklas utifrån de behov de ska tillfredsställa löser vi olika problem. I det sociokulturella perspektivet finns inte någon skarp gräns mellan teori och praktik. Till exempel om vi ska anlägga en trädgård behöver vi först skaffa information vad som krävs i form av bestämmelser, materialåtgång, göra ritningar och så vidare. Detta kan vi göra via böcker, tidskrifter eller kataloger. Vi kan också prata med vänner och bekanta som har relevanta kunskaper och erfarenheter av att anlägga en trädgård. Sedan kan vi börja det praktiska arbetet. Det intellektuella och det manuella går hand i hand. Via medverkan i sociala sammanhang har människan alltid skapat sig möjligheter till lärande och utveckling.⁶¹

Kunskap är i mångt och mycket en social företeelse som springer ur kulturella kontexter. En skog kan beskrivas på olika sätt beroende på vem som beskriver den. Det innebär att vår värld aldrig kan beskrivas objektivt utan det är våra samtida kulturars tillfälliga beskrivningar av den. I ett sociokulturellt perspektiv innebär det att lära i en kontext som är meningsfull i den kultur man befinner sig. Man menar att vi alla formas av våra kollektiva minnen och den kultur vi befinner oss i.⁶² Följande citat beskriver en invandrar flickas möte med naturen i en svensk kontext.

När Hind kliver av bussen och tar det första steget ut i den svenska naturen innebär detta att hon även får tillgång till den svenska kulturen. Hon får ta del av hur man valt att se på naturen här. Genom de språkliga redskap som erbjuds henne kommer hon att få tillgång till de speciella glasögon som den här kulturen bär på.⁶³

Naturen som den framstår för oss är inget av naturen givet utan den får sin form först då vi människor uppfattar, delar in och skapar mönster samt sätter ord på de olika fenomen vi uppfattar. Hur många nyanser av grönt finns det? Det är olika i olika kontexter. Inuiter till exempel har mer än 20 ord för snö för att de behöver kunna skilja på snö och snö, för sin överlevnad. Människor bosatta

---

⁵⁸ Söljö, Roger, (2000), s. 67

⁵⁹ Ibid, s. 66

⁶⁰ Brügge, Britta m fl, (2004) , s. 27-44

⁶¹ Söljö, Roger, (2000), s. 76

⁶² Dahlgren, L-O m fl, (2007), s. 21

⁶³ Lundegård, Iann m fl, (2004), s. 85

vid havet behöver kunna läsa av skiftningarna i havet för sin överlevnad. Det är också ett sätt för oss att skapa sammanhang och ordning i tillvaron.⁶⁴

Uterummet erbjuder barn faktiska samband mellan handling, erfarenhet och språk. Språket som förvaltats genom generationer och som bär med sig vårt kulturarv och vår historia vilket är viktigt för alla som håller på att växa in i en kultur. Uterummet erbjuder även barn sociala aktiviteter och en mängd olika sinnesintryck och upplevelser, genom att sätta ord på alla intryck och upplevelser kan de sortera desamma.⁶⁵

Friskfaktorn

Forskning vid Linköpings Universitet visar att ett nära samband mellan utomhusundervisning och minskade stressnivåer kan finnas. Utomhuspedagogiken kan således ses som en friskfaktor i skolmiljön som kan gynna lärandet via ökad rörelse och fysisk aktivitet.⁶⁶

Szczepanski beskriver kopplingen hälsa-lärande så här:

*Hälsan omsluter allt och är avgörande för vårt välbefinnande och vår potentiella vilja att lära. Mår den fysiska och psykiska kroppen bra påverkas individens lärande, minneskapacitet, motivation och lusten att lära ökar. Ett friskt landskap ger friska människor.*⁶⁷

I Bunkefloprojektet studerades sambanden mellan motorik, koncentrationsförmåga och prestationer i skolan. Resultat från den studien visar att barns grovmotorik förbättras med ökad fysisk aktivitet och motorisk träning i skolan. Studien påvisar även att det finns samband mellan motorik och koncentrationsförmåga samt att skolprestationerna i svenska och matematik ökade med fysisk aktivitet och motorisk träning.⁶⁸

*En ökad rörelsepotential ligger implicit i begreppen utomhuspedagogik och utomhusdidaktik, vilket skulle kunna vara ytterligare en friskfaktor i skolan och som fokuserar på behovet av att uppmärksamma andra arenor än klassrum för lärandet.*⁶⁹

I den litteratur vi läst och i den tidigare forskning som finns syns en tydlig tendens till att utomhuspedagogik tros kunna främja barns fysiska aktivitet och dessutom främja barnens skolprestationer.

Det finns en hel del forskning som visar att utomhusvistelse är hälsosamt för människan. En svensk undersökning visar att barn som går i Ur och Skur-förskolor (ca 5-25 timmars utevistelse/vecka) jämfört med barn i vanliga förskolor (ca 5 timmars utevistelse/vecka) har en markant lägre sjukfrånvaro och de blev även fortare friska än barn på andra förskolor. Detta kan förklaras med att barnen inte umgås lika tätt och därmed minskar smittspridningen, barnen är också mindre stressade när de vistas mycket utomhus och sist men inte minst den friska luften. Inomhus omsätts inte luften och smittor vandrar runt lättare mellan barnen än utomhus där luften befinner sig i ständig rörelse. Koncentrationsförmågan ökar och konflikthanteringen minskar och barnen leker mer varierat i en

---

⁶⁴ Ibid, s. 86-87

⁶⁵ Ibid, s. 88-89

⁶⁶ NCFE, nr 2 2006, s. 4

⁶⁷ Dahlgren L-O m fl, (2007), s. 27

⁶⁸ Ericsson, Ingegerd, (2005) , s. 99-110

⁶⁹ Lundegård, Iann m fl, (2004), s. 18

omväxlande utomhusmiljö. Dessutom kan för lite dagsljus leda till trötthet, småväxthet och humörförändringar och även påverka dygnsrytmen negativt.⁷⁰

Barn utsätts för ett hårt tryck från media, därför hänger det på den medvetandegjorda vuxenvärlden om dessa barn ska få tillgång till en alternativ miljö. För hur hälsosamt är det att ständigt sitta uppkopplad till en artificiell värld? Naturen kan bli den motpol till en komplex verklighet och ett kaosartat samhälle som ger barnen den balans i tillvaron de så väl behöver. Ute i naturen måste vi ta hand om oss själva. Äta när vi är hungriga, vila när vi är trötta, vada över bäcken för att komma vidare. I TV:ns värld är det andra människor som lever den verkligheten åt oss. Vi har bara att titta på. I den verkliga verkligheten måste du ta ansvar för dina val och du får ett omedelbart gensvar på om det var ett förnuftigt val eller inte.⁷¹

Forskningen pekar på att rörelse och utomhusvistelse stärker både kroppskänedom och självkänsla, påverkar skolprestationerna på ett positivt sätt, stärker immunförsvaret och minskar stress, oroliga barn blir lugnare av att få röra sig och vara utomhus, utomhusaktiviteter ökar dessutom arbetsglädjen och stödjer grupprocesser tack vare minskad stress, förbättrad problemlösning och förbättrad kommunikation. Med tanke på detta och det stressiga och prestationsfyllda samhällsklimat vi lever i idag kan vi således se att det finns många faktorer som pekar på att utomhuspedagogiken är starkt hälsofrämjande - både för barn och lärare. Det torde därför inte vara svårt att argumentera för att införa erbjudandet om ett utomhuspedagogiskt perspektiv i skolmiljön.⁷²

Vilka är svårigheterna?

Om utomhuspedagogiken nu är en friskfaktor, vad är det då som gör att många lärare väljer att stanna inomhus?

Gunilla Ericsson tar upp några aspekter som kan vara värdefulla att tänka på. Bland annat ställer hon frågorna om vilken relation lärare och barn har till naturen och vad dessa relationer betyder för lärarens sätt att bedriva undervisning. Hon menar att det för många människor inte tillhör vardagen att vara ute i naturen och inte heller för familjen och släkten. Då kan för dessa människor utomhuspedagogiken vara förenat med något otryggt och obehagligt. För lärarens del kan det då uppstå frustration för att barnen blir högljudda, stökiga och okoncentrerade just för att de känner sig osäkra och otrygga. Den ovana situationen blir något jättekonstigt för barnen. Ända tills de har blivit vana vid utomhuspedagogiken och dess lärmiljö.⁷³

Andra svårigheter kan vara att man som lärare inte känner sig trygg själv i naturen. Man vet inte hur man ska klä sig på lämpligast sätt, vet inte hur man gör upp eld eller känner sig osäker, hur lagar man mat, hur skyddar man sig, hur färdas man? Det krävs träning och erfarenhet för att läraren ska känna sig trygg att ta ut barnen.⁷⁴

---

⁷⁰ Granberg, Ann, (2000), s. 10-11

⁷¹ Brügge, Britta m fl, (2004), s. 194-197

⁷² Dahlgren, L-O m fl, (2007), s. 114-115

⁷³ Lundegård, Iann m fl, (2004), s. 137-138

⁷⁴ Ibid, s. 37

Syfte

Syftet med vår undersökning är att se hur några lärare i grundskolan tänker kring utomhuspedagogikens möjligheter och svårigheter för fysisk aktivitet och inlärninng samt hur de ser på möjligheter till utomhuspedagogik i den lärandemiljö de befinner sig.

Frågeställning

- Hur tänker några lärare i grundskolan om utomhuspedagogik?
- Hur tänker några lärare i grundskolan om hur lärmiljön kan utformas för att främja utomhuspedagogik?
- På vilket sätt kan utomhuspedagogik främja barns dagliga fysiska aktivitet?

Undersökningen

Metod

Vi har gjort en intervjustudie i fyra skolor – två skolor i Stockholms innerstad och två skolor strax utanför Stockholm. Vi har intervjuat fyra lärare för att se hur de tänker kring utomhuspedagogik och barns fysiska aktivitet under ramen för skoldagen. Vi valde att göra intervjuer för att få en större förståelse för hur dessa lärare tänker kring ämnet.

Judith Bell tar i sin bok *Introduktion till forskningsmetodik* upp för- och nackdelar med intervjuer. Hon nämner bland annat att en stor fördel med intervjumetoden är dess flexibilitet och att det är lätt att komma med följdfrågor och svaren kan på en gång utvecklas och fördjupas, till skillnad från en enkät som vi till en början tänkte använda oss av. Vi har använt oss av semi-strukturerade intervjuer vilket gör att respondenten ges en stor frihet att tala kring ämnet och det som intresserar dem. Vi har även haft en del fördjupningsfrågor när vi inte tyckt att respondenten svarat på frågan eller om vi tyckt att svaret behövt utvecklas.⁷⁵

---

⁷⁵ Bell, Judith (2006), *Introduktion till Forskningsmetodik*, s. 158

Vi valde att inte intervjua idrottslärare, då vi ville få syn på hur andra lärare tänker om fysisk aktivitet. I intervjuerna ville vi också ta reda på om de tillfrågade lärarna tror att det finns ett samband mellan utomhuspedagogik och fysisk aktivitet.

Vi har ställt samman ett antal öppna frågor (se bilaga 1). Våra intervjufrågor har formulerats på ett sådant sätt att vi ska kunna få svar på de frågeställningar vi valt att arbeta utifrån. Intervjuerna spelades in på Mp3-spelare. De inspelade intervjuerna har vi sedan skrivit ut (transkriberat). Vi har haft en fenomenologisk ansats vid tolkningen av svaren.⁷⁶ Vi har även läst och behandlat litteratur som är relevant för ämnet och tittat på forskning samt andra examensarbeten i ämnet.

Med fenomenologi menas att man försöker tolka temat utan förutfattade meningar eller teorier man har om dem. Man måste alltså hela tiden förhålla sig objektiv till de svar man får och tolka dem på ett så neutralt sätt man bara kan. En annan viktig aspekt i den fenomenologiska traditionen är att problematisera allt som är förgivet taget och att sätta parentes kring de sätt vilka vi vanligtvis uppfattar och tolkar världen. Detta för att verkligen försöka få fram det väsentliga, kärnan i de svar vars ämne man hanterar.⁷⁷

Det vi lyft ur de transkriberade intervjuerna är det vi anser vara viktigt och relevant för vår studie och som vi tycker besvarar de frågeställningar vi valt att arbeta kring.

Genomförande

Intervjuerna genomfördes i respektive skola. Detta för att lärarna skulle känna sig trygga i sin miljö. Två av intervjuerna gjordes i klassrum och två av dem i speciella personalutrymmen. Vi fick sitta relativt ostört genom hela intervjuerna vilka tog mellan 30 minuter och 50 minuter att genomföra.

Etiska aspekter

Vi har följt de fyra huvudkraven som ställs för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning det vill säga informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.⁷⁸ Detta har vi gjort genom att informera om vad undersökningen går ut på, att det är helt frivilligt för informanterna att delta samt att de när de helst vill kan avbryta sitt deltagande. Vi har säkerställt för deltagarna att de kommer att vara anonyma i undersökningen samt att de kommer att få tillgång till våra resultat.

Skevheter eller bias

Vi är väl medvetna om att då vi ska bli idrottslärare och att vi genom vår utbildning har en förförståelse för utomhuspedagogiken, vilket vi också är positivt inställda till, kan leda till att vi tolkar utifrån vår förförståelse och detta kan ge en skev bild av resultatet. Frågan vi måste ställa oss är, har vi verkligen tolkat svaren fenomenologiskt? Under skrivandets gång har vi hela tiden reflekterat över det vi skriver. Det vill säga vi har försökt hålla en objektiv syn på empirin genom att se både nackdelar och fördelar med vårt valda ämne.

---

⁷⁶ Stensmo, Christer (2002), *Vetenskapsteori och metod för lärare – en introduktion*, s. 119

⁷⁷ Ibid, s. 106

⁷⁸ Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. 2008-05-03

Urval

De lärare vi har valt att intervjua har vi valt för att kunna ge en så objektiv bild som möjligt av hur några lärare i olika miljöer ser på utomhuspedagogiken. Närmiljön ger olika möjligheter respektive svårigheter vilket påverkat valet av de skolor vi gjort intervjuerna på. Två skolor i Stockholms innerstad och två skolor strax utanför Stockholm.

Vi har gjort ett subjektivt val av informanter till våra intervjuer, det vill säga vi har medvetet valt bort idrottslärare och använt oss av närhetsprincipen vid valet av skolor. Respondenterna är tillfrågade personligen av oss och de var då mycket villiga att ställa upp på intervjuerna.

Beskrivning av skolorna

Innerstadsskola 1 är en liten förskola/skola med endast 12 barn. Den är belägen på bottenvåningen i ett gammalt flerfamiljshus. Bakgården är minimal och därför vistas inte barnen där speciellt mycket. Gården är mer eller mindre en asfaltsplätt med ett litet träd mitt på.

Innerstadsskola 2 är en F-5 skola. Det är en skola med gamla anor och det syns på husen, med höga fönster, hög takhöjd i klassrummen stora tunga dörrar. Den gården är även den asfalterad till största delen, men det finns en hel del större träd, klätterställning, gungor och sandlåda.

Ytterstadsskola 1 är en F-9 skola med skogen inpå knuten men även en mycket vältrafikerad väg intill. Skolgården är asfalterad till stor del, den har även en stor grusfotbollsplan och en så kallad Kulan-plan. På Kulan-planen kan det bland annat spelas fotboll, basket och landbandy.

Ytterstadsskola 2 är en F-5 skola som just nu håller på att byggas om, så en stor del av skolgården är en byggarbetsplats och avstängd med nätstaket. Annars är skolgården en liten oas belägen i ett område med både radhus, flerfamiljshus och villor. Det finns ingen biltrafik i närheten av skolan. Det finns flera skogsdungar och en stor gräsmatta, det finns klätterställningar och sandlådor. Den läraren som vi har intervjuat är tillsammans med en annan klass förflyttad till tillfälliga lokaler en bit ifrån skolan. Dessa lokaler är belägna i bottenvåningen på ett flerfamiljshus och har använts i förskolans regi tidigare. ”Skolgården” är en innergård med gräsmatta, en liten skogsdunge på en kulle, gungor, sandlåda och klätterställning. De har nära till en lite större skog.

Resultat

I den här delen kommer vi att presentera vad som kommit fram under våra intervjuer med de fyra lärarna. Vi kommer att benämna de olika lärarna som:

IL1 = innerstadslärare 1 – förskolelärare med 35 år i yrket, kvinna

IL2 = innerstadslärare 2 – grundskolelärare med 38 år i yrket, kvinna

YL1 = ytterstadslärare 1 – trä och metallslöjd- och tekniklärare, 8 år i yrket, man

YL2 = ytterstadslärare 2 – lärare mot yngre åldrar med 2 år i yrket, kvinna

Hur tänker några lärare om utomhuspedagogik?

I intervjuerna med lärarna har vi undrat hur de tänker kring utomhuspedagogiken och vad de kan se för svårigheter respektive möjligheter med att använda sig av utomhuspedagogik i sin undervisning.

Ytterstadslärarna tycks ha en klarare tanke kring sitt sätt att använda utomhuspedagogik i sin undervisning och ett tydligare synsätt kring utomhuspedagogiken.

Jag tycker man ska använda sig av det så mycket som det bara går. Mest av anledning av för att man har barn som har så olika behov och att man lär sig på olika sätt. YL2

För mig personligen måste jag säga att man måste själv vilja, man kan inte bli tvingad till att vilja undervisa utomhus, sen bör man ju ha rätta förutsättningarna, vi till exempel har större möjligheter, jobbar man i stan blir det svårt eller i alla fall svårare. YL1

Lärarna i innerstadsskolorna tycker att deras förutsättningar skiljer sig från exempelvis en skola i närheten av skog och mark men att möjligheten att vara ute är viktig. IL1 säger att det är viktigt att bara få vara ute och vistas någon annanstans. IL1 som har den minsta barngruppen jobbar mycket med att vara ute med barnen, hon säger så här.

Utomhuspedagogiken tycker jag är extremt viktigt för moderna barn som bor i innerstaden, När föräldrarna säger att dom är "asfalts-freaks" är det dessutom ännu viktigare att ge barnen naturen att vistas i. IL1

IL2 ser undervisningen ute som väldigt viktig, men hon tycker att det finns ämnen som är mer lämpade att undervisa i utomhus än andra.

Jag tycker det som är bra att göra ute, är att man kan upptäcka och utforska, men att man måste ta sig tiden att gå ut tror jag. IL2

"Att de får upplevelser tycker jag är väldigt viktigt och att de blir aktiverade, man lär sig när man är aktiv" IL2

Tiden ser en av lärarna alltså som ett av de större problemen medan YL1 angriper tidsaspekten på ett annorlunda sätt och han uttrycker sig på ett mer positivt sätt kring det problemet,

Det gäller att skapa förutsättningar för sig själv. Men det gäller också att hinna med det.

YL2 säger istället

Jag ser inga pedagogiska hinder för att våra utomhus.

Hon väljer att se de oändliga möjligheterna med utomhuspedagogiken som hon uttrycker det. Hon poängterar också att det inte blir värre än vad du gör det till. Hon menar att allting faktiskt går att ta med sig ut, om det nu är frukt eller papper och pennor.

Vi är ute av många olika anledningar, dels att de ska få friskluft och sen också att vissa barn, mer än andra behöver röra sig och vi måste ge dem det. YL2

I diskussionen om tidsaspekten kommer det också fram att IL2 tycker att det ställs höga krav på läraren om man vill bedriva sin undervisning utomhus, just för att hennes skola ligger i innerstaden:

Som lärare ska man ju klara allting själv, man ska ha idéer till allting, det är så det är. IL2

Att skolans placering och läge är avgörande för hur mycket man väljer att lägga sin undervisning utomhus säger sig självt anser YL1 som tycker så här om vad rektorn säger om att bedriva sin undervisning utomhus.

De förväntar sig att man ska driva saken själv så det gäller att man orkar göra de också. YL1

Han upplever också att han får bra respons från kollegor och från rektorn som är väldigt på, när hans idéer är i planeringsfasen

Vår rektor är inte den som skapar hinder.

Han säger också att man måste tänka på var man hamnar i sitt arbete, man får använda sig av de möjligheter och tillfällen man har.

Läroplanen är ju så pass vid, det handlar om att jag har alltid gjort så här kontra, jaha nu jobbar vi så här, vad har jag för möjligheter här? YL1

På frågan om svårigheten med utomhuspedagogik om att det är tidskrävande, säger IL2 istället att hon tror det är en organisationsfråga. Men hon påpekar också att det kommer mer och mer lärarhandledningar kring att bedriva undervisning utomhus. Hon känner att hon har ett väldigt stort ansvar för alla ämnen utom slöjd och idrott och hälsa och därför tycker hon inte att hon har tid med utomhuspedagogik.

Sen har man ju allting annat själv. IL2

YL1 betonar att klädseln kan vara ett problem. Som han säger *en del har taskiga kläder och del har för dyra kläder.*

Å få ut eleverna å göra något aktivt med deras Canada Goose-jackor det e ju ett problem kan man säga.... YL1

Han känner att det vore lämpligt för skolan att köpa in overaller som det ska stå Utomhuspedagogik på ryggen på, för att underlätta både för lärare och för elever. Han menar att eleverna inte ska behöva vara rädda om sina kläder.

En annan svårighet som YL2 tänker sig kan uppstå, även om hon själv inte har upplevt det, är att det för en del barn kan bli för mycket med utomhusmiljön. Hon säger:

Det blir för mycket intryck och det kan vara svårt att liksom välja. Jag vet inte vad jag ska ta för exempel... Hämta tre pinnar och då liksom; AAA det finns ju hur många som helst vilka ska jag ta! YL2

Annars tror hon att dåligt väder, långa avstånd till skogen eller att man är kort om personal kan vara andra svårigheter.

YL1 påpekar att utomhuspedagogik är så mycket mer än bara träd, maskar och andra djur. Det kan till exempel vara att ta med sig en hel klass och transportera sig med buss, tunnelbana och pendeltåg. Han menar att det är att gå utanför sina ramar i skolan.

Gemensamt för lärarna är att de alla är positivt inställda till utomhuspedagogiken, men det som är avgörande för om de ska använda sig av utomhuspedagogiken eller inte är deras egna engagemang.

Hur tänker några lärare om hur lärmiljön kan utformas för att främja utomhuspedagogik?

Närhet och tillgänglighet till en bra utomhusmiljö är A och O. Finns inte det kan det bli ett stort hinder eftersom spontaniteten försvinner. Det ska vara enkelt att gå ut. Två av lärarna poängterar att skogen är den ultimata platsen för utomhuspedagogik.

För mig är skogen ultimat för att där finns ju allt liksom. YL2

Skogen är ett frirum som inte är tillrättalagt av de vuxna. IL1

Det är de två lärare som också är de som är mest positiva till utomhuspedagogikens alla möjligheter kopplat till lärarrollen. Lärare YL1 är även han väldigt positiv. Han har till och med bytt skola från innerstaden till ytterstaden för att få bättre förutsättningar till att bedriva undervisning utomhus. Samma lärare påpekar också att barnen är trångbodda i klassrummen och att de kommer bli än mer trångbodda, på grund av att de är tvungna att öka barnantalet i klasserna. ”Allt handlar om ekonomi” säger han. Det är dessutom dålig ventilation i klassrummen.

Klart de måste ut! YL1

Alla lärare är dock överens om att man inte behöver en hel skog för att bedriva utomhuspedagogik. Vill man jobba ute så använder man de förutsättningar som ges, det handlar om att kunna se möjligheterna istället för att måla upp hinder. YL2 säger så här:

Jag tror att man kan skapa en bra lärandemiljö av det mesta, beroende på... alltså man får ju tänka utifrån de förutsättningar man har. Ja har man en skog så använder man den och har man inte det – nej då får man väl hitta på något annat. YL2

Mycket handlar om den egna viljan till att vara ute. Man kan inte tvingas till ett sådant arbetssätt. En förutsättning för att få med sig barnen är att läraren själv tycker om att vara ute.

Tiden är en viktig faktor. Alla lärarna tar upp det på ett eller annat sätt. IL2 anser att hennes tid inte räcker till för att gå ut. Hon tycker heller inte om att vara ute. Under intervjun med IL2 får vi vid flera tillfällen leda henne tillbaka till utomhuspedagogikens tankar då hon väldigt lätt börjar prata

om hur hon och barnen jobbar inomhus. En aspekt att ta i beaktande hos just den läraren är att hon har en knäprotes och har svårt att röra sig i ojämn terräng.

Den stora skillnaden mellan de fyra lärarna är just den att de som verkligen vill vara ute ser till att vara det. De ser inte heller det som ett stort problem med att det kan ta tid i anspråk. Även om lärare YL1 poängterar att det kan ta tid att medvetandegöra tankarna kring utomhuspedagogik, och att lektionsplaneringen innefattar både utomhusundervisning och inomhusundervisning. Han känner också att den stora vägen utanför hans skola är ett störande moment. Han ser gärna att vägen grävs ned för att få lite lugn och ro. YL1 känner även en oro för att barnen exponeras för väldiga mängder avgaser från alla bilar. Men som han säger:

Men jag tror det är en vinst – jag är hellre utomhus ett par timmar bredvid stora vägen än heltid inomhus. YL1

Tre av lärarna menar att man kan ta ut alla ämnen och de talar varmt om integrering av ämnen. Man ser utomhuspedagogiken som ett sätt att konkretisera det abstrakta. YL2 anser att det är ett ypperligt tillfälle att lura in kunskap hos barnen. Hon förklarar det så här:

En del barn har liksom en spärr – jag kan inte räkna matte och jag kan inte minus. Sen när man kommer ut i skogen då vet de inte att det är det de gör – och då gör de det! Alltså man kommer runt många spärrar genom att använda det här. Alla lär ju på olika sätt. En del lär sig bäst genom att dragga i sin mattebok, men en del behöver röra sig, de behöver tänka och göra samtidigt och då sätter det sig. Och då måste man tillgodose allting och då spelar det väl ingen roll om man inte vet vad man gör. Man lär sig ju... För sen efteråt när de väl insett vad de gjort – att det faktiskt lärt sig det här. –Jag kunde faktiskt! Det är ju rätt häftigt att se!. Det är självkänsla... YL2

YL1 säger det på ett annat sätt men med samma innebörd:

Nämen att få ungarna att upptäcka saker det är det det handlar om. Få det lite roligt inte så här stereotypiskt och vara så här rakt liksom. Det är ju inget j...vla matteprov vi håller på med. Det är inget jag sätter betyg på heller ... att det är rakt liksom. YL1

Att vara ute hjälper barnen att se helheter. Inomhus läser de om det som finns därute och när de kommer ut kan de koppla ihop information från böcker och lärare med det verkliga.

Allt har ett sammanhang mellan vardagen och naturen och inget går till spillo. IL1

IL2 poängterar det vackra rummet och då tänker hon på rummet inomhus. I utomhusrummet ser hon möjligheterna till att ta vara på årstidsväxlingarna. Vilket man kan göra oavsett om man är i en skog eller i en park eller på skolgården. Hon ser också vinster med att komma tillbaka till samma plats för att barnen ska få en konkret bild av årstidsväxlingarna.

IL2 är den lärare som ser flest hinder med utomhuspedagogik. Hon upplever det som jobbigt och tidskrävande.

YL1 tänker till om svårigheterna med att bedriva utomhuspedagogik. Han säger att man behöver ju inte ”gå loss och vara utomhus hela vintern”. Han menar att man inte bör bli dumdristig. I alla fall om inte den röda tråden finns på hela skolan – då bör man ”ta de lite piano”.

Han poängterar också att han valt just den skolan för att det finns bättre förutsättningar där än i den innerstadsskola han jobbade tidigare. Som slöjdlärare ser han förutsättningarna för en skapande verksamhet i uterummet. Han menar att det är enkelt att ta med sig barnen ut och han kan välja att

inte ha så mycket material med sig. Men det är klart att barnen även behöver få tillgång till innemiljön i slöjdsalen också. Med alla maskiner och så. Där finns ju andra möjligheter menar han.

På vilket sätt kan utomhuspedagogik främja barns dagliga fysiska aktivitet?

Alla lärare ser klara fördelar med utomhuspedagogiken i arbetet med att främja den dagliga fysiska aktiviteten. Lärarna är även väl medvetna om vikten av fysisk aktivitet för barnens inläring. IL2 har en tendens att återigen sväva iväg och prata om inomhusmiljön och hur viktigt hon tycker det är att barnen har möjlighet att röra sig inne. Och fysisk aktivitet i all ära men nu var det ju utomhuspedagogiken vi var intresserade av. Rasterna ser hon som den främsta tillgången för barns utomhusvistelse i skolan.

Både IL1, YL1 och YL2 anser att utomhuspedagogiken är jätteviktig framförallt för dagens barn som lever i en stillasittande värld med datorer, TV och TV-spel. Barnen får en väldig audiovisuell input men mindre från de övriga sinnen.

Hela deras ungdomskultur är ju inomhusbaserad. Man har ju startat upp det här – vad heter det nu – spelkonsolen Wii för att ungarna ska röra sig INOMHUS framför en dumburk! YL1

Och det man hoppas är ju det att man blir intresserad av naturen. Alltså det är ju också en jättevinst! Bli intresserad av att vara ute och vara i skogen det kanske kan skapa ett nytt intresse och särskilt då för dagens barn som är inne jättemycket. YL2

IL1 anser att utomhuspedagogiken är extremt viktig för moderna barn som bor i innerstaden och att utomhus är jätteviktig för grovmotoriken. IL1 påpekar också att många barn åker bil överallt och att de åker i barnvagnen väldigt länge. Barnen får inte gå av bekvämlighetsskäl från föräldrarnas sida. Det är bråttom-bråttom och det är då lättare att låta barnen åka istället för att gå.

YL2 ser också hon vinsten med att vara ute i skogen, bara att klättra uppför ett berg gör ju att barnen tränar grovmotoriken. Hon menar också att sexåringarna tränar sin grovmotorik av sig själva utan att vi och de tänker på att de tränar.

IL2 skiljer sig från de övriga lärarna då hon gillar att vara inomhus. Men hon ser ju ändå att kroppen mår bra av fysisk aktivitet och att vara utomhus.

Jag tror det är bra både fysiskt och för kroppens matsmältning och allting va är det ju bra att man rör sig. Sen tror jag också att man lär sig mera genom att man använder fler sinnen det blir lukt, känsel, inte bara pennan och rispet på pappret. Det blir fler saker. IL2

Alla tror att utomhuspedagogiken kan och faktiskt även främjar fysisk aktivitet.

Alla lärare berättar att det är en uttalad policy att det är allas ansvar på skolan att se till att barnen får sin dagliga fysiska aktivitet tillgodosedd. YL2 berättar att det finns ett väl fungerande samarbete mellan idrottsläraren och de övriga lärarna på skolan. Det förs diskussioner om det finns barn som har speciella behov vad gäller rörelse, så att alla lärare medvetandegörs och kan ge dessa barn extra träning. Hon berättar om hur många av ”hennes” barn sitter still mycket. Dock inte där på skolan för de har inga datorer i hennes arbetslag. Men som hon säger:

Även de här små gör ju det asså en del sitter ju säkert – här sitter de ju aldrig vid någon dator. Det finns ju inte överhuvudtaget – men hemma det gör de säkert. Jag tror det är viktigare och viktigare att de kommer ut. Att både få röra på sig föra att röra sig och för att träna. YL2

Hos YL1 har de också ett bra samarbete. På den skolan är alla lärare med och planerar skridskoåkning eller promenader.

Men annars har vi varit ute på vintern då är det vi som fixar och åker skridskor eller går promenader, alla såna här lite enklare... jamen just så att ungarna kommer ut. YL1

IL2 har en känsla av att det måste vara någon annan som tar tag i att få ut barnen. Hon känner också att utomhuspedagogiken tar för mycket tid men skulle inte ha något emot att det skedde mer kontinuerligt – bara hon inte behöver ta den biten. För det har hon inte tid med.

Men de kan ju inte gå Rydbovägen vareviga dag, det har vi inte tid med, det har vi faktiskt inte tid med. IL2

Hon ser det som viktigt att barnen får det trevligt på rasterna, och hon berättar att fritidspersonalen är duktiga på att se till så att det finns ordentliga och vettiga saker för barnen att göra på rasterna. Samt att det är mycket vuxen personal ute som har koll på barnen.

Analys och diskussion

I den här delen kommer vi att diskutera de resultat som vi fått fram vid våra intervjuer. Vi för en diskussion kring våra frågeställningar och ställer det mot den tidigare forskning vi redovisat samt den litteratur vi valt att behandla.

Hur tänker några lärare om utomhuspedagogik?

”Alla har sin egen unika inlärningsstil.

Vi tar alla in och befäster kunskap på olika sätt.”

/Ur och Skur i skolan

De har alla många tankar kring utomhuspedagogik. Det vi kan se i våra intervjuer är att ytterstadslärarna tycks ha en tydligare och mer öppen inställning till utomhuspedagogik samt till att bedriva undervisningen utomhus. Detta för att de, som de själva uttryckt sig, tycker sig ha större möjligheter till den här sortens undervisning än exempelvis de lärare som jobbar i innerstaden. Miljön tycks vara viktig för hur man inspireras som lärare att använda sig av olika lärandemiljöer utomhus. I en av våra intervjuer kommer det fram att man som lärare inte bör känna sig låst, utan att en lärandemiljö kan skapas av de mesta bara man tänker utifrån sina förutsättningar, har man en skog så använder man den och har man den inte då får man hitta på något annat (YL2).

Man kan ställa sig frågan om den inställningen beror på att YL2 är yngst av våra intervjupersoner? Att hon kanske har lättare att ta till sig ett annat sätt att se på pedagogik och didaktik. Men å andra sidan har den äldste av våra intervjupersoner samma inställning så det är nog inte hela svaret. Vi vet ju inte vilken bakgrund våra intervjupersoner har. Om det kan vara så att det är de personer vilka som barn fått med sig en positiv bild av att vara ute, också är de som har med sig detsamma som vuxna. Det skulle i så fall stämma bra överens med vad som sägs i den litteratur vi läst. Oberoende av om det är utomhuspedagogisk litteratur, sociokulturell teori eller i läroplanen så menar man att det vi får med oss som små sätter sig som kroppsminnen. Är det behagliga minnen plockar vi gärna fram dem igen och vi vill gärna förmedla det vi minns till andra.⁷⁹

Intresset är A och O menar alla våra respondenter. En av lärarna uttrycker att man inte kan tvinga någon att bedriva utomhuspedagogik. Det är också av vikt att kollegor och ledning ger respons och att alla strävar åt samma håll. En av våra innerstadslärare IL1 som har längst från naturen geografiskt sätt, känns som den av pedagogerna som använder sig bäst av sin närmiljö, en dunge mitt i stan med träd har blivit deras förskolas ”skog”. Hon ser kritiskt på det tillrättalagda, det vill säga det ickenaturliga landskapet, hon anser att naturen i sig har mycket att erbjuda som lärandemiljö. Hon befinner sig dock hellre i en stadspark än i en lekpark där vuxna har skapat en tillrättalagd utomhusmiljö på ett sätt som de tror barn vill ha det.

---

⁷⁹ Lundegård, Iann m fl, *Utomhusdidaktik*, s 191-196

För det är väl det det handlar om, att barnen verkligen ska få använda hela sin potential. Ute i naturen finns inte något som är tillrättalagt och förberett, utan barnen måste använda sin fantasi. Men å andra sidan i staden finns oftast ingen naturlig skog eller natur. Det är oftast tillrättalagda parker och lekparkar. Är inte det tillräckligt bra för barnen? Varför måste man ut i skogen om man inte vill?

Men att vara i naturen eller i skogen kan ge så mycket i mervärde både vad gäller hälsan och även vad gäller hela miljötänkandet. Barnen får lära sig att de ingår i en helhet som de är med och påverkar och förhoppningsvis vill de ju ha en hållbar miljöutveckling och kan lära sig mer om vad som händer med vår jord och varför. Det kanske inte är lika enkelt att förmedla i stan när skogen kan bli något som man ser på TV. Och det man ser på TV är ju inte alltid sådant som man behöver engagera sig i, det handlar om någon annans ansvar. Därför tror vi att det är viktigt att barn får vara i en autentisk miljö så att de känner att det är lika mycket deras eget ansvar som alla andras att ta hand om den jord vi har till vårt förfogande.⁸⁰

Vi vet idag att barn har en tendens att röra sig allt mindre.⁸¹ Samtliga respondenter påpekar hur viktigt det är att barnen får komma ut och röra på sig. De ser det som en stor anledning till varför man ska lägga en del av sin undervisning utomhus. Innerstadslärarna trycker hårdare på detta då de flesta föräldrarna i storstaden inte tar sig tid att bege sig ut till den ”riktiga” naturen. Barnen blir oftast skjutsade till skolan och den vardagsmotion som tidigare existerade har försvunnit. Vi ser även en ungdomskultur som till stor del är inomhusbaserad, vilket också en av lärarna betonar i diskussionen om utomhuspedagogik som en hälsofrämjande metod.

Många gånger handlar det kanske om, framförallt med de lite äldre barnen, att få bort ”töntstämpeln” på att vara ute. Det är ju lätt att tro att det bara är så kallade ”luppnissar” som rör sig ute i skog och mark. Med ”luppnissar” menar vi ett gäng fanatiker som går omkring i gummistövlar och samlar pinnar i skogen. Riktigt så behöver det ju inte vara.

Ibland kan det nog också vara så att barnens föräldrar är så rädda för att barnen ska hamna utanför att de köper alla ”rätt” prylar och kläder till sina barn, vilket kan försvåra för en spontan utelek. Hur glada blir föräldrarna om barnen kommer hem med avbrutna höga klackar för att barnen blivit ”uttvingade” i en skog? Eller med smutsiga, utslitna tunna sneakers? Det kan vara skor och även andra kläder som kan kosta flera tusen kronor i inköp. Allt för att barnen inte ska bli mobbade för att de har ”fel” kläder. Det här med kläder är ju något som YL1 poängterar – en del har dåliga kläder och en del har för dyra kläder.

Barn är också rädda för att sticka ut, fast de säger att det är coolt att vara annorlunda, men det handlar mest om att vara annorlunda på ”rätt” sätt. Så idén om att köpa in overaller till skolan som YL1 talar om, kanske inte är så dum ändå. Då slipper barnen tänka på hur de ser ut, för alla har ju ändå samma kläder. Då kan de inrikta sig på det som är viktigt istället. Men ska det behöva vara så här? Ska skolan verkligen behöva köpa in speciella skyddskläder för att kunna bedriva en mångsidig pedagogisk verksamhet?

Den vi känner har minst positiv inställning kring ämnet tycker förvisso att utomhuspedagogiken är en väldigt viktig del av inläringen. Vi får intrycket att hon tycker det är bra men hon vill inte vara den som tar tag i det. Hon känner att det är jobbigt att hon som lärare skall ha idéer till allting och dessutom klara av det.

---

⁸⁰ Skolverket, *Kursplan Idrott och hälsa*

⁸¹ Ericsson, Ingegerd, *Rör dig – Lär dig*, s 10

Detta får oss som blivande lärare att inse att man som lärare har stor press på sig från såväl kollegor som rektorer. Men på samma sätt som man får press tror vi att man lika enkelt kan få folk med sig som tycker att utomhuspedagogiken bör finnas med som en naturlig del av skoldagen.

Andra svårigheter en av lärarna pekar på är att hon tror att det för en del barn kan vara svårt att behålla fokus ute. Hon kan tänka sig att det blir för mycket intryck och för stort, som hon uttrycker det. Hon har själv aldrig upplevt det men tror att det kanske kan vara så. Hon menar vidare att det kan vara svårt för dem att välja. Det pratas ju mycket om barn och koncentrationssvårigheter och skogens lugnande inverkan. Men kanske det kan vara så att om ett barn inte är van att vara i skogen kanske det kan bli för mycket intryck på en gång. Det kan bero på många olika saker, exempelvis att det är en ny situation som gör barnen oroliga, att miljön är okänd eller att barnens vanliga gruppkonstellationer bryts upp och det skapas nya relationer och roller.⁸²

Annars tror lärarna att dåligt väder, långa avstånd till skogen och att man har ont om personal kan vara orsaker som gör att det blir svårare att välja uterummet. Det är sant, det är inte kul att vara ute om man blir kall och våt, varken för barn eller lärare. Därför är det av vikt att barnen och deras föräldrar lär sig hur man bör klä sig, för att inte bli blöt och/eller kall. Även läraren bör ju kunna och även använda sig av devisen ”kläder efter väder”.

I dagens sitt- och liggsamhälle där datorn används alltmer och man inte behöver gå ut för att ”uppleva” ute, kan det bli allt svårare att motivera både barn och deras föräldrar att komma ut och verkligen uppleva. Det är ju så enkelt att plocka fram bilder eller spel via datorn och drömma sig bort eller spela spel om naturen, för att slippa alla kläder och annan utrustning som kan behövas.⁸³ Det kanske är så att enkelt, snabbt och snyggt är devisen av idag.

Som lärare måste det också finnas en tillit till barnen så att man vet att de klarar av osynliga gränser och att ta eget ansvar. Där ser vi att man kan använda sig av den progressionstanke vilken genomsyrar läroplanerna, från förskolan och upp i skolåren. Om man i förskolan kan se att den grund som läggs där också följer med och även följs upp i skolan är mycket vunnet tror vi. Kanske behövs ett större samarbete mellan förskola och skola för att medvetandegöra lärare på alla nivåer, hur viktiga de är för varandra och för barnens lärandeprocess.

YL2 och IL1 kan inte se några pedagogiska hinder för att vara utomhus. Det ser det som ett plus att vara i utomhusmiljö. Dessa lärare brinner verkligen för att arbeta utomhus. De vill använda utemiljön så mycket det bara går. Inte heller vi kan se några pedagogiska hinder, det är bara ens egna tankar och rädslor som kan sätta käppar i hjulet.

---

⁸² Lundegård, Iann m fl, *Utomhusdidaktik*, s 141

⁸³ Rydqvist, L-G & Winroth, J (2004), *Idrott, friskvård, hälsa & hälsopromotion*, s. 37

Hur tänker några lärare om hur lärandemiljön kan utformas för att främja utomhuspedagogik?

”Om faktakunskaperna är fröna ur vilka senare insikt och kunskap mognar, då är förnimmelserna, känslorna och sinnestrycken den fruktbara mylla som fröna behöver för att kunna gro.”

/Rachel Carson, marinbiolog

I intervjuerna har vi ställt frågan hur lärarna tycker att en god lärandemiljö ska utformas och se ut för att utomhuspedagogiken ska bli så givande som möjligt. Gemensamt tycker de alla att tillgänglighet och närhet är det viktigaste, det måste vara lätt att ta sig ut för att det ska kännas spontant också. Skogen ser de som ett ultimatum utomhusrum, de lärare som tycker detta är de som är mest positiva till att bedriva sin undervisning utomhus. Vi är övertygade om att det inte spelar någon roll var undervisningen bedrivs. Det viktiga är att barnen får chansen att vara ute, utforska och experimentera samt uppleva naturen. Och även för att skogen inte är tillrättalagd på något vis, vilket IL1 poängterar starkt. I dagens skola är det dessutom många elever som skall in på samma yta i klassrummen och det blir trångt och smittor har lättare att få fäste och gå runt bland barn och lärare.

Lärarna är däremot väldigt klara med att det inte behövs en hel skog bara för att man skall bedriva utomhuspedagogik. Det handlar om att använda sig av de förutsättningar man har. Vare sig man jobbar mitt i innerstaden eller om man har skolan mitt ute i skogen.

Troligtvis tror vi att det handlar om att ha den egna viljan att vara ute, finns intresset är man också intresserad av att hitta lärandemiljöer som passar med den undervisningen man väljer att förlägga utomhus. Därför kan man bedriva utomhuspedagogik i en stad också, beroende på syftet. Orientering till exempel är lika viktigt i staden som i skogen. Som sagt – man tager vad man haver och gör det bästa av detsamma.

Det är svårt att få konkreta förslag på hur en bra lärandemiljö ska se ut, vi är övertygade om att det gäller att hitta platser i naturen eller i närmiljön som är spännande att utforska och som lockar till lärande. En plats där barn kan mötas och hitta en egen vrå att bara vara och få utforska vilken även de vuxna visar respekt för.⁸⁴

Under vår utbildning har vi stött på olika alternativ till hur undervisningen kan bedrivas samt vilka möjligheter det finns med att förlägga sin undervisning utomhus. Att ge barnen en chans att komma ut och uppleva samt lära sig saker är viktigt, som ett avbrott från den stereotypa lärandemiljön vi sett så många gånger inomhus. Vi lär oss på olika sätt men fortfarande kan man undra var all den kunskap man trodde sig ha har tagit vägen från ens tidigare skolår. Kan det vara så att det inlärdas finns i oss, bara det att vi inte kan plocka fram det? Men när vi hamnar i en konkret situation så visar det sig att vi ändå har den kunskapen.⁸⁵ Precis som YL2 påpekar om att ”lura in” kunskap i barnen. Om pedagogik handlar om upprepning, ser vi detta som en slags upprepning i sig. Först kan

---

⁸⁴ Olsson, Titti, *Skolgården – det gränslösa uterummet*, s. 115

⁸⁵ Dewey, John, *Individ, Skola och Samhälle*, s. 188

vi behandla ett ämne inomhus för att senare sätta in det i ett sammanhang och ämnet sätts i en annan kontext utomhus. Vi får då en integrering av inomhus och utomhus i de ämnen vi väljer att behandla och vidgar på så sätt barnens kunskaper genom att ge barnen krockar att hänga upp kunskapen på.

Lärarna säger också i intervjuerna att de gärna integrerar flera ämnen när de är utomhus. De talar om utomhuspedagogiken som ett sätt att konkretisera det abstrakta. Det vill säga göra praktik av teorierna. Ett återkommande tema är helheter. Barnen får med sig att alla ämnen hör ihop och alla ämnen kan kombineras och användas på olika sätt beroende på syfte. Lärande och kunskapsreproduktion kan inte ses enbart som att kunna behärska kunskaper och färdigheter som separerade enheter, och den dominerade föreställningen om att se kunskaper som regel- och formelstyrt är en modell som inte är tillräcklig. Vi behöver skapa samband mellan det vi gör och de redskap vi använder. Dessa samband skapas i sin tur genom olika tolkningar vi gör och varierar beroende vilka erfarenheter vi har.⁸⁶

IL2 säger i intervjun hur viktigt det är att man får komma ut och prata med varandra om vad man ser eller upplever i naturen. Inomhus finns det regler för hur hög ljudnivån får vara, men när man är ute finns möjligheter för det sociala samspelet på ett annat sätt. Tittar man på det sociokulturella perspektivet så menar man att kommunikation och språkanvändning är det som sammanlänkar barnet med dess omgivning. När barnet kommunicerar i händelser och samspel blir barnet också delaktigt i hur människorna uppfattar och förklarar företeelser.⁸⁷

Kommunikationen mellan pedagog och barn blir viktig eftersom barnen ska få med sig de begrepp som finns runt oss i en utomhusmiljö. Språket utvecklas och används som en metod för att utveckla strävan till kommunikation. Barnen lär sig inte bara ett språk, utan språket breddas i och med att barnen får med sig olika begrepp, både teoretiska och gripbara, vilket gör att de skapar kontakt med och kan ingripa i omgivningen med hjälp av dessa språkliga resurser.⁸⁸ Det vill säga teorierna går från ord till handling.

I en inomhusmiljö sker ofta lärandet genom att läraren förmedlar kunskap till barnen, men när vi går ut är barnen mer fria att undersöka, upptäcka och samla intryck. Läraren fungerar då mer som en guide som hjälper barnen framåt i sin lärandeprocess.⁸⁹ Det här tror vi är en viktig del att ha med sig om man som lärare tänkt sig att bedriva undervisning utomhus. I och med att ämnena inte blir isolerade från varandra blir helhetsbilden tydligare och barnen kan koppla sina erfarenheter och kunskaper såväl till vardagslivet som till skolan. Man kan se det som en cirkelrörelse eller kretslopp. Kunskapens kretslopp. Med det menar vi att allt hör ihop. Alla kunskaper är av betydelse oavsett var de kommer ifrån – skola eller fritid – och fyller sin funktion i sin rätta miljö.⁹⁰

Kanske är det så att lärarna vi intervjuat, precis som oss har en stor förståelse för ämnet. De vet att det är bra för barnen att komma ut i naturen och röra på sig. Däremot saknas en klar tanke kring syftet med utomhuspedagogiken och hur man kan ta ut lärandet i en funktionell lärmiljö.

Något vi anser vara viktigt att komma ihåg är att klassrummet och utomhusrummet inte strider mot varandra utan kompletterar varandra, precis som teori och praktik förutsätter varandra.

---

⁸⁶ Säljö, Roger, *Lärande i praktiken – sociokulturellt perspektiv*, s 129

⁸⁷ Ibid. s 88

⁸⁸ Ibid. s 88

⁸⁹ Hammerman, Donald m fl, *Teaching in the outdoors*, s 27-59

⁹⁰ Dewey, John, *Individ, skola och samhälle*, s 103

På vilket sätt kan utomhuspedagogik främja barns dagliga fysiska aktivitet?

”Barn måste få tid och utrymme att utforska miljöer på sitt eget vis.
De sinnliga upplevelserna, är för barnet ingången till verkligheten.
Ett rikt och varierat register av sinnliga kontakter med omgivningen
lägger en god grund för den inre utvecklingen.”

/Fredrika Mårtensson

De lärare vi har intervjuat tror att utomhuspedagogiken kan främja den dagliga fysiska aktiviteten. Det har klart framkommit. I utomhuspedagogiken som metod ligger implicit en mer rörelseintensiv lärandemiljö det vill säga en miljö med kropp och tanke i samverkan. Vi undrar ju naturligtvis varför inte fler lärare tar sig ut, nu när de flesta är medvetna om dels hur viktigt det är med fysisk aktivitet för barnen på så många olika sätt och dels för att gruppen ofta blir mycket lugnare så fort de kommer ut. Det har även vi egna erfarenheter av. En av oss har barn och kan relatera till dem. När de är inne så klättrar de formligen på väggarna. De har ett sånt behov av rörelse och stora ytor, de bråkar och tjafsar men så fort de kommer ut så är de hur bra kompisar som helst. Då kan de klättra i träd (vem kommer högst!), cykla ikapp eller göra bilvägar och annat i sandlådan.

Vi har också sett många äldre barn som bygger upp egna cykelbanor, så kallade dirt-banor⁹¹. De bygger hopp och banor av gammalt bråte de hittar, de gräver och skyfflar jord allt för att kunna göra så häftiga hopp och volter som möjligt. De använder verkligen fantasin för att få det de vill ha. De här banorna blir heller aldrig klara utan de byggs på eller ändras allteftersom behoven förändras. På det här sättet kan integreringen av ämnen ske utan att barnen har en tanke på det. Ett sätt att ”lura” in kunskap hos barnen kanske? Då de bara gör för att de tycker det är kul! Genom att använda ett sådant bygge i ett temaarbete kan man få in ämnen som idrott och hälsa, teknik, matematik, svenska, bild, miljövård, SO-ämnen och så vidare. Ett sådant tema är helt i enlighet med var läroplanen säger.

I skolarbete skall de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Även hälso- och livsstilsfrågor skall uppmärksammas. Eleverna skall få uppleva olika uttryck för kunskaper.⁹²

Detta har lärare YL2 anammat när hon säger att hon tycker att det som är så häftigt med utomhuspedagogiken är att det är så användbart och att man kan integrera ämnen. Den fysiska aktiviteten blir som en naturlig del av dagen.

Just det känner vi måste vara en stor vinst för alla parter. I både förskola och skola jobbar man för det mesta i arbetslag med olika ämneslärare. Att då kunna integrera ämnen i varandra kan ju bli både roligare och intressantare för lärarna. De kan dessutom hjälpa varandra med avlastning eller vid sjukdom. Man är ju aldrig ensam som lärare. Vilket strider mot lärare IL2:s sätt att se på det. Hon menar ju att man som lärare hela tiden måste ta ansvar själv. Är man verkligen det? Det tror inte vi. Inte om arbetslaget är väl fungerande. Det kan nog vara jobbigt initialt att börja använda sig av utomhuspedagogik om man inte är van. Men idrottslärarna har ju alltid varit utomhus mer eller mindre under hela året. Vi kan tänka oss att NO-lärare också är ute, till en viss del i alla fall. Bara

---

⁹¹ **Dirtcykling:** Hopp byggda i jord som man hoppar, gör olika snurrar, hopp och volter i.

⁹² Lpo 94

där har man ju en grund att stå på. Vi tror att man på många skolor kanske glömmet bort att använda sig av den kompetens som faktiskt finns på skolan. Det kanske är så att det tankesättet försvinner mer och mer, i och med att de äldre lärare som är skolade för att ta allt ansvar själva, går i pension.

IL1, YL1 och YL2 tar alla upp aspekten kring barns stillasittande livsvillkor. Barnen skjutsas till skolan och de tillbringar en stor del av sin fritid vid datorer eller TV:n. IL1 ser framförallt innerstadsbarnens behov av fysisk aktivitet i utemiljön, och helst då i en icke-tillrättalagd utemiljö. Hon har hört barnens föräldrar berätta vilka ”asfalts-freaks” de är, och ser då den extrema vikten av att barnen kommer ut och får träna sin grovmotorik ute i naturen. Hon berättar vidare att de brukar ha med sig ett långt rep ut som de kan hänga upp i ett träd och barnen använder det till att gunga i. De barn hon har hos sig tillåts också att klättra i träd vilket för oss är skönt att höra, då vår erfarenhet är att man på många skolor inte tillåter barn att klättra i träd på grund av att de kan ramla ner. Just förutsättningarna för grovmotorikens utveckling är gynnsam i framförallt den naturliga miljön, med rötter och stubbar, stenar och andra ojämnheter i marken.⁹³

Att barns rörelsemönster är automatiserade är en förutsättning för att barnen ska kunna koncentrera sig på att skriva istället för att tänka på hur man håller i pennan. Allt lärande kräver att barnen kan uppfatta och tolka sinnesintryck och percipiera. Den fysiska aktiviteten är viktig för att hjärnan ska kunna utveckla nervsystemet och att ta in och tolka olika stimuli från olika håll samtidigt.⁹⁴ Den allsidiga motorikträningen som hjärnan och kroppen behöver kanske kan tillfredsställas med hjälp av utomhuspedagogik som ett komplement till klassrummet?

YL2 pratar om allt material som finns i skogen och barnen behöver inte bråka om något. Alla kan välja varsin stenbumling att klättra på. Alla får plats. Till skillnad från hemma på gården där de kan börja tjafsas om vems tur det är att gunga. Skogens material är dessutom gratis. Det torde ju vara ett ypperligt argument för att gå ut då dagens skolor ofta har en svår ekonomisk situation. Att då kunna få tillgång till gratis material är ju inte helt fel.

YL1 tar upp aspekten att bara för att man bedriver utomhuspedagogisk verksamhet behöver inte det betyda att barnen rör sig. Man kan lika gärna sitta och tälja på något eller göra ståltrådsarbeten, men den friska luften och det sinnliga i att vara ute är även det viktigt. Detta påpekar även Anders Szczepanski på följande sätt:

”Genom massiv sinnlig stimulering under lärprocessen via lukt-, smak-, känsel-, syn- och hörselintryck, ökas också vår minneskapacitet.”⁹⁵

Tänk bara själv på när du kommer in i en skolbyggnad och du känner lukten. Lukten av skola. Eller idrottshall – det är en lukt som tillför omedelbara associationer. En av oss författare kommer ihåg den karaktäristiska lukten av stencilapparatens nydragna papper. Ofta inbegriper dock, som vi påpekat tidigare, utomhuspedagogiken mer fysisk aktivitet per automatik.

YL1 berättar om sitt eget barn som började på en uteförskola innan han gick ett år på sexårs i en vanlig innerstadsskola och nu går han i en Ur och Skur-skola. YL1 berättar att när pojken gick på sexårs fick YL1 honom inte still på kvällarna. Pojken hade sån överskottsenergi. Sedan han började

---

⁹³ Jagtøien, Greta m fl (2000), *Motorik, lek och lärande*, s. 152

⁹⁴ Ericsson, Ingegerd (2005), *Rör dig – Lär dig*, s. 24

⁹⁵ Szczepanski, Anders, *Utomhuspedagogik som kunskapskälla*, s 11

i Ur och Skur-skolan är pojken trött på kvällarna. Han får sitt rörelsebehov tillgodosett på dagen – i skolan med hjälp av utomhuspedagogik.

Avslutande ord och tankar

Syftet med vår undersökning var att titta på hur några lärare tänker kring utomhuspedagogik, att höra några lärares tankar om hur lärandemiljön kan se ut och om det kan främja den fysiska aktiviteten under skoldagen.

Utifrån fyra intervjuer har vi tolkat och reflekterat kring deras tankar om ämnet. Med utgångspunkt från dessa intervjuer kan vi inte dra några generella slutsatser, vi kan istället genom dessa samtal konstatera att användandet av utomhuspedagogik ser olika ut för olika lärare. Inte beroende på geografiskt läge, utan snarare hur stort intresset för ämnet tycks vara.

Vi hade säkerligen kunnat göra undersökningen på andra sätt, exempelvis genom en kvantitativ enkätstudie eller intervjuat flera personer för att få en större validitet i undersökningen. Om vi hade haft ett större urval hade vi kunnat dra mer generella slutsatser.

Vi är väl medvetna om hur vår förförståelse har påverkat oss, men vi har försökt att behålla objektiviteten under arbetets gång. Så här med facit i hand hade det varit klokt att gå ut med förfrågningar för intervjuer tidigare, vi upplevde att några lärare var svåra att få tag på. Däremot är de lärare vi intervjuat väldigt engagerade i ämnet.

Ur våra resultat kan vi konstatera att tankarna de här lärarna har är att utomhuspedagogiken ska bygga på eget intresse och att utomhuspedagogiken främjar fysisk aktivitet. Ur en lärandesynpunkt är det också bra för att barnen lär sig att se helheter och sammanhang mellan människa och natur bland annat. Lärarna tänker mycket kring skolans organisation och vikten av att alla pedagoger rör åt samma håll. De tycker också att utomhuspedagogiken är viktig för barnens samarbetsförmåga i och med att barnen ofta måste samarbeta och hjälpa varandra i skogen. De anser också att det gynnar barnens sociala utveckling därför att barnens rollfördelning förändras och de leker annorlunda i skogen. Problemlösningsförmågan sätts många gånger på prov när man ska lösa olika uppgifter. Men framför allt att barnen får vara aktiva och utomhus i friska luften. Som en av lärarna säger;

För om man tar det som det är nu om man går ut i skogen. Det är deras bästa! De älskar att vara där! De skulle kunna vara där hela dagarna! För de är skogen både leka och även om vi skulle gå upp där och jag skulle ha en liksom att nu ska vi göra det här eller nu ska vi räkna det här eller lösa det här problemet, det är lika kul. Så det är fortfarande lek för dem. Och så ska det vara, särskilt när de är små. Man ska leka in kunskapen. Man ska inte bli skoltrött i ettan för att man tragglar – det ska vara kul!

De här orden tycker vi speglar på ett tydligt sätt hur man kan tänka om lärandemiljön för att barnen ska behålla intresset för att lära sig och behålla ett kreativt och fantasifullt kunskapande genom hela skoltiden.

Vi känner att vi har fått våra frågeställningar besvarade på ett fylligt sätt. Dock hade vi kunnat ifrågasätta mer för att kanske få ut de negativa aspekterna av utomhuspedagogiken. Vi tror

fortfarande på utomhuspedagogikens förtrollande komplettering till så kallad vanlig klassrumsundervisning. Och kanske har dessa lärare övertygat oss än mer än tidigare om uterummets alla möjligheter till social samvaro, experimentlusta, rörelseglädje, motorikträning, ämnesintegrering och äventyr.

Vi tror att man genom en god kommunikation med föräldrar och kollegor och en utomhuspedagogisk tanke som genomsyrar hela verksamheten kan få bort många av de myter och bortförklaringar som finns kring att gå ut i naturen.

Vad är problemet?

Är alla dessa myter och bortförklaringar som spökar, skälet till varför lärare inte tar sig ut i naturen mer? De är ju ändå så medvetna om alla positiva sidor av utomhuspedagogiken. Det är ju inte bara lärandet som gynnas utan man får även många sidoeffekter. Kan det vara så att man av bekvämlighetsskäl väljer bort uterummet? I klassrummet finns ju allt man behöver och det är ordning och reda, om man då ska gå ut krävs en annan planering och andra hänsynstaganden. Men behöver man krångla till saker och ting? Kan man inte göra det så enkelt som möjligt med en planering som klarar både inne och ute. Materialet finns i skogen, ordning och reda kanske inte betyder allt, pennor och papper kan man ta med sig vid behov.

Kan det vara så att man kopplar utomhuspedagogiken till biologi. Alltså att man tror att det bara handlar om träd och insekter? Det kan ju finnas andra problem med just insekter – små barn tycker ofta att de är roliga att titta och känna på, medan äldre barn flyr fältet - ofta skrikandes om det så bara kommer en fluga flygande förbi. På så sätt kan en grupp barn splittras och då kanske det är lätt att som lärare, låta sig övertygas om att det är bättre att vara i klassrummet. Kanske kan det vara enklare och även kanske mer lämpligt att tillämpa utomhuspedagogik med yngre barn än med de äldre?

Vi funderar vidare på varför det anses ”töntigt” bland äldre barn att vara ute? De som kan åker ju gladeligen till fjällen eller alperna för att åka skidor, många åker på äventyrsresor eller på badsemester och använder sig av uterummet på så sätt. Hur kommer det sig då att man inte ser vinsterna att vara ute i skolmiljön? Kan den inställningen förändras om skolan bestämmer sig för att ha en utomhuspedagogisk profil? Eller skulle föräldrar och barn välja bort sådana skolor? Eller har det bara med ytan att göra? Att inte få gå klädd som man vill

Hur många gånger har vi inte fått höra orden ”Det finns inget dåligt väder, det finns bara dåliga kläder!” från våra idrottslärare. Som vi har skrivit tidigare kan ett problem vara dyra kläder som inte får förstöras, men det finns även barn som inte har dyra kläder, vilket också kan utgöra ett problem. Om ett barn har en för tunn jacka på vintern kan barnet inte vara ute för länge utan att bli kall och frusen. En aspekt kan vara att de kanske inte har den ekonomiska möjligheten att skaffa de kläder som kan behövas för en behaglig upplevelse av att vara i uterummet – vinter såväl som sommar. Som lärare har måste man hela tiden förhålla sig till allas olika erfarenheter och olika sociala miljöer.

Man kan fråga sig om den marknads- och kapitalanpassade utomhuspedagogiken tagit över den en gång så naturliga utevistelsen och utomhuspedagogiken? Eller är det kanske en helt logisk utveckling då den artificiella teknikvärlden tar över mer och mer av vår vardag. Där tiden tycks bli mer och mer knapp för föräldrar och barn tillsammans i vardagen. Där den organiserade idrotten tar

upp tid för (framförallt) de välbeställda familjerna. Kanske ses det då som en statushöjare att kunna köpa sig utomhuspedagogiken på till exempel semestern, istället för att acceptera att den kan användas på ett ganska enkelt sätt via skolan.

Förslag till fortsatt forskning

Under vårt arbete har de dykt upp nya funderingar och frågor kring Ur och Skur-skolor. En intressant studie att göra under lång tid skulle kunna vara att titta på om dessa barn har kvar ett intresse för naturen och utomhusvistelse in i vuxenåldern.

Eller om barn som gått i Ur och Skur-skolor har bättre inlärningsförmåga, alltså har barn som fått vara ute mycket under sina tidigare år lättare att ta till sig undervisningen än andra barn?

Vi är också nyfikna på om barn som varit ute mycket även har lättare att ta till spontanidrott på fritiden.

En annan studie som skulle vara intressant att göra, men som kanske inte hör till ämnet, är hur mycket skärmtid barn i skolåldern har jämfört med aktiv tid. Då tänker vi på skolidrott, föreningsidrott, spontanidrott kontra TV-, dator-, och TV-spelstimmar.

Källförteckning

- Bell, Judith (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Brügge Britta m fl (2004). *Friluftslivets pedagogik*. Stockholm: Liber AB
- Dahlgård, Lars Owe m fl (2007). *Utomhuspedagogik som kunskapskälla*. Lund: Studentlitteratur
- Dewey, John (2005). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och Kultur
- Duesund Liv (1996). *Kropp, kunskap & självuppfattning*. Stockholm: Liber Utbildning AB
- Ellneby, Ylva (2005). *Cyberungar – eller vad barn verkligen behöver*. Stockholm: Natur och Kultur
- Ericsson, Ingegerd (2005). *Rör dig – lär dig*. Malmö: SISU idrottsböcker
- Granberg, Ann (2000). *Småbarns utevistelse*. Stockholm: Liber AB
- Grindberg, Tora och Langlo Jagtöien, Greta (2000). *Barn i rörelse*. Lund: Studentlitteratur
- Hammerman, Donald m.fl (2001). *Teaching in the outdoors*. Danville: Interstate Publishers, Inc.
- Jagtöien Langlo, Greta m.fl.(2000). *Motorik lek och lärande*. Göteborg: Multicare förlag.
- Johansson, Stina (2007). *Bland kottar och stubbar – med barnen i mulleskogen*. Visby: NAPEMA
- Lundegård Iann m fl. (2004). *Utomhusdidaktik*. Lund: Studentlitteratur
- Lärarens handbok (2004). Stockholm: Lärarförbundet
- Lärarförbundets förlag och Tidningen förskolan (2005). *Utomhuspedagogik i förskolan och förskoleklass*
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94, (2006). Stockholm: Fritzes
- Olsson Titti (1995). *Skolgården – det gränslösa uterummet*. Stockholm: Liber Utbildning AB
- Rydqvist Lars-Göran & Winroth Jan (2004). *Idrott, friskvård, hälsa & hälsopromotion*. Malmö: SISU Idrottsböcker AB
- Stensmo, Christer (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag

Publikationer

NCCF nr 2 maj 2006

NCCF, *Ut i naturen och ha kul*, Resurskatalog

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

Källor på internet

www.fhi.se

www.naturskolan.lund.se/uteskolor/Besses/besses02.htm

www.oru.se/templates/oruExtNormal___37681.aspx

www.skolverket.se SKOLFS 2 003:17

Bilaga 1

Vi är två lärarstudenter på Stockholms universitet som just nu håller på att skriva vår C-uppsats. Uppsatsen ska behandla utomhuspedagogik och barnens rätt till kroppsrörelse under skoldagen.

Skolans namn: .....

Typ av tjänst: .....

Kvinna Man

Antal år som lärare: .....

1. Hur tänker du kring utomhuspedagogik?
2. Vilka möjligheter respektive svårigheter ser du med utomhuspedagogik?
3. Om du använder dig av utomhuspedagogik – på vilket sätt?
4. Om du inte använder dig av utomhuspedagogik på skolan - vad är det som hindrar dig?
5. Hur kan en bra lärandemiljö se ut för att bedriva utomhuspedagogik?
6. I Lpo 94 står att skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. Hur tänker du kring det?
7. Vem har ansvaret för att eleverna ska få sin dagliga fysiska aktivitet?
8. Tror du att utomhuspedagogik kan främja elevernas dagliga fysiska aktivitet - hur?
9. Om du inte tror att utomhuspedagogik kan främja elevernas dagliga fysiska aktivitet – varför?

Övriga synpunkter

Om vi skulle behöva komplettera något är det OK om vi återkommer?

Ja Nej

Stort tack för din hjälp!

Kristina Leander-Friberg och Andreas Carlsson